

ئیعیجازی ته شریعی سزای قصاص بۆ کوشتنی به ئەنقەست

له قورئانی پیرۆز

پ.ی.د. نوزاد صدیق سلیمان

زانکۆی سه لاهه دین – هه ولێر

کۆلیژی یاسا

nawzad.sleman@su.edu.krd

doi:10.23918/ilic2019.04

کورتەى توێژینه وه

سوپاس وستایش بوئەم خودایه ی که ئەم قورئانه ی ناردوه بۆ چاره سه رکردنی گشت کێشه کانمان

سلوو و درود بۆ گیانی پاکى پیغه مبه رى سه روه رمان و گشت ئال و یاوه رانی.

گومان له وه دانیه که یاسا ده سته کیده کانی گشت ولاتان نه یان توانیوه وه ناتوانن به ته وای کێشه و دیارده ی کوشتنی به ئەنقەست

چاره سه ربکه ن، به لکو به پیچه وانه وه هه رله زیاد بوون و گه شه سه ندنه ،له بهر ئەوه ی وازیان

له وه رنامه و پروگرامانه هیئاوه که دروست که رى گه ردون و ئاده میزاد دایناوه ،بۆ خوپاراستن و چاره سه رکردنی

ئەم کێشه یه ئەویش سزای قصاصه له قورئانی پیرۆز.

مه به ست له م توێژینه وه ئەوه یه :بو گشت خه لکو به تابه تی یاسا ناسان بسه لمینین ،که ته نها به جی به جی کردنی سزای قصاص ده توانریت

کۆمه لگا و ئاده میزاد له ده ست خراپه کاری بکوژان رزگار بکریت، وه بتوانریت کوتایی به دیارده ی توله سه ندنه وه له بکوژان به نریت خه لک

به ئاسوده و ناشتی بزیت.

ئەم توێژینه وه تیشک ئەخاته سه ر ئەم ته وه رانه ی خواره وه :

۱- پیناسه ی ئیعیجازی تشریعی و کوشتنی به ئەنقەست و جوړه کانی و حوکمی له قورئانی پیرۆزدا.

۲- پیناسه و حوکمی قصاص و مه رجه کان و، چوئیه تی جی به جی کردن ،و به ربه سته کانی جی به جی نه کردنی.

۳- به راورد کردنی سزای قصاص له گه ل سزای (اعدام) له ناو بردن، له یاسای ده سته کیده کان.

۴- رون کردنه و دیار کردنی ئیعیجازی ته شریعی له نایه تی (وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ) سورتی بقره نایه تی

۱۷۹، له سه رلیکولینه وه ی زانایانی کۆن و هاوچه رخ و ته فسیره کان.

۵- پوچه لکردنه وه و وه لām دانه وه ی ئه و توانج و ره خنامه ی ده کریت ده رباره ی سزای قصاص، وه دیارکردنی

ده رنه نجامه کانی جی به جی کردنی ،و جی به جی نه کردنی ئەم سزایه بۆ پاراستنی ئاسایش ولات و کۆمه لگا.

توێژینه که به چه ند ده رنه نجام و راسپارده یه ک کوتایی دیت.

له کوتایی له خودا ئەپاریمه وه یارمه تیمان بدات بتوانین زانیاری نوێ له ئیعیجازی ته شریعی قورئانی پیرۆز له سزای قصاص بۆ تاوانی

کوشتنی به ئەنقەست رون بکه ینه وه .بو ئە وه ی کومه لکامان دوربیت له دیارده ی توله سه ندنه وه له بکوژ .

پیشه کی

به ناوی خوای گه وره و میهره بان

درود و سه لام له سه ر گیانی پیغه مبه رى سه روه رمان هه موو یار و یاوه ران و ئەوانه ی له سه ر پێبازی ئەوانن خوای گه وره و میهره بان پیزی زۆر

له مرۆف ناوه ده فه رمویت (وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ) (سوره تی الاسراء نایه تی ۷۰)، به لām مرۆف ده روونیکى خراپی هه یه، هه ر ده م له زۆرانبازی

دایه له گه ل ئەو ژیر و هۆشه ی که خوای گه وره ی پپی داوه ،وه بۆته واو کردنی نعمه ته کان، خوای گه وره چه ندین پینمایی و ئامۆژگاری له

قورئانی پیرۆز بۆ ناردوه ،تا وه کو بتوانی چاره سه رى کێشه کانی خوێ بکات. به کێک له و پینمایی و ئامۆژگاریانه نایه تی قصاصه بۆ سزای

کوشتنی به ئەنقەست به ناهه ق. له بهر ئەوه ئەم توێژینه وه مان به ناو نیشانی (اعجازی تشریعی سزای قصاص بۆ کوشتنی به ئەنقەست له

قورئانی پیرۆز).نوسیه وه .

گرنگی و هۆی نوسینی له م بابه ته

۱-زور بونی کوشتنی به ئەنقەست له زور شوین دا.

۲ - وه لآم دانه وهى ٺو په څخه و توانجان په ، كه كه سانك له بهر تى نه گه پشنيان. له سزای قصاص له قورئان ٺه دن.

۳ - زورنك له نوسه رو تويزه جياوازی ناكه ن له نيوان سزای قصاصى قورئان و، سزای اعدامى ده ستركرد.

۴ - زياتر ليكولنه وه و ووردبوه وه له اعجازى تشريعى قورئان به تايبه تى له سزای قصاص.

ٺامانج له تويزينه وه

۱. بؤ گشت څه لك به تايبه تى ياسا ناسان و ماف په روه ران بسه لمينين، كه ته نهاله پيگاي جى به جى كړدى سزای قصاص ده توانريت تاوانه كان و كوشتنى به ٺه نقه ست له كومه لگا كه مان دا بنېر بكرت.

۲. بؤ گشت موسلمانان به تايبه تى ياساناس ماف په روه ران كه ٺه حكامه كانى قورئان بؤ گشت سه رده م و شوين و كات ده گونجى ، وه هر به شكوى ده مينيتته وه.

۳. وشيار كړدنه وهى څه لك له دهره نجامه كان و سزای كوشتنى به ٺه نقه ست بو دوركه و تنه وه له م تاوانه.

نه خشه ٺه م تويزينه وه به م شيوه يه ي خواره وه پيك هاتوه :-

سهره تا و پينج ته وهر.

له سهره تا: باسى گرنگى و، هوى نوسين و، ٺامانجى ٺه م تويزينه وه مان باس كړوه.

ته وهرى يه كه م: باسى پيناسه ي اعجازى تشريعى و، كوشتنى به ٺه نقه ستمان كړوه.

ته وهرى دووه م: پيناسه و حوكمى قصاص و م هرجه كان و، چونه تى جى به جى كړدن و به ربه سته كانمان باس كړدوه.

ته وهرى سنيه م: باسى به راورد كړدى سزای قصاص له گه ل اعدام ، وه سزای قصاص له گه ل تاوانه سنورداره كانمان كړدوه.

ته وهرى چواره م: روون كړنه وه و ديار كړدى اعجازى تشريعى له ٺايه تى (وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ يَا اُولِي الْاَلْبَابِ).

ته وهرى پينجه م: پوچه لكړدنه وه وه لآم دانه وهى ٺه و توانج و په څخانه ي ده كريت دهر باره ي سزای قصاص ، وه كوتايان هيناوه به دياريكردنى چنه ٺه نجام و پيشنيارنك.

ته وهرى يه كه م

پيناسه ي ٺيعجازى ته شريعى قورئانى پيرؤز/ وكوشتنى به ٺه نقه ست

يه كه م/ پيناسه ي ٺيعجازى ته شريعى

ٺه م زاراه له دوو وشه پيك هاتوه ٺيعجاز وه تشريع

ٺيعجاز له زماندا: له (العجز) كوتاي شت وه كويه كه ي (اعجازه) والعجز: بى هيزو بى تواناييه. اعجزة الشىء. و اتا ٺه م كاره وى لى كړد نه توانى كاره كه ٺه نجام بدات، وه هه روه ها ده لئين: وشه ي (العجز) له بنه رته دا دواكه و تنه. ٺيستا به و مانايه به كارده هين بؤ نه توانينى ٺه نجام دانى كارنك. ^(۱)

- والاعجاز به و كارو وشه ده و تريت به شيوه يه كه ٺه وه هنده باش و چاك بيت كه كه سى تر جگه له و نه توانى ٺه م وشه يه ، ٺه م كاره بلت و بكات. ^(۲)

تشريع: له زماندا چاوگى (شرع)

شريع: له رووى به كار هينانى زمانه وه و اتاي شوينى ٺاو كه څه لك بوى ده چيت بؤ خواردنه وه، ٺينجا به كارها ت بؤ هه موو ريگا و ريره و بيري راست و دروست. مرؤ ٺه گهر له سه رى بروات ده گاته ٺاوات و مه به سى خوى. ^(۳)

وه له كتابى مفردات الفاظ القران. شرع به ماناي شيوه ي ريگه ي راست و ره وان هاتوه، ٺينجا شرع به كارها توه بؤ ناوى هر ريره و ريگاي راست و دروست. ^(۴)

وه خاوه ن تاج العروس ده لئت شريع: ٺه ٺه حكامانه ي خواى گه و ره بؤ به نده كانى داناه بؤ كاروبارى ٺايين. ^(۵)

^(۱) بروانه الاعجاز التشريعى في القران الكريم: د. محمد احمد محمد/ موقع شبكة الالوكة.

^(۲) التعريفات: - للجراني وشه ي الاعجاز، لاثرة ۸۸.

^(۳) بروانه الصحاح: للجوهري مادة شرع.

^(۴) بروانه المفردات في غريب القران: للراغب الاصفهاني، مادة شرع.

^(۵) تاج العروس من جواهر القاموس: محمد مرتضى الذيبدي مادة شرع.

مه به سست له اعجازی ته شریعی: دهسته واژه په کی فراوانه هه موو ئه و شتانه ده گړیته وه که خوی گه وره بۆ ئاده میزادی داناووه، رونی کردووه بۆ ئه وهی له ژبان دا له سه ری برۆن.

هه روه ها هاتووه له پیناسه ی (الاعجاز التشریعی). سه لماندن ی بۆ توانایی و بۆ هیزی هه موو ئاده میزاد به گشتی که ناتوانی شتی که بهینن و دابینن، وه که ئه وهی قورئانی پیرۆز هیناویه تی، له و یاساو حوکم و فه رمانان ی په یوه سته به تاك و کۆمه ل و خیزان له هه موو رویه کی ژياندا. ئی عجازی ته شریعی قورئان: واتا جیاوازی و سه رکه وتنی قورئانی پیرۆز له و باس و یاسایان ی هیناویه تی له سه ر هه موو یاساو سیسته م و نه ریتانه ی هه ن ده رباره ی ژبان. وه ه یچ که سیك و کۆمه لیک ناتوانن وه که ئه م قورئانه ئه م جوړه یاسایانه بهینن.^(۱)

تشریعی قورئانی پیرۆز/ واتا ئه و حوکمانه ی له قورئانی پیرۆز دا هاتووه چه ندین تاییه ته مندی جیاوازی تیا دایه به مه له هه موو یاساکانی تری سه ر زه وی ده ناسریته وه وه پيش که وتوو تره. به کورتی باسی هه ندیک له مانه ده که م که بوته اعجاز واتا که س ناتوانی وه که ئه م ئه حکامانه بهینن چ جیا به جیا چ به کۆمه ل. له بهر ئه وهی زۆریک له په رتوکه کان به دریشی ئه م باسه ی تیا به.^(۲)

۱- گشتی و جیهانیه: قورئان بۆ گشت خه لک هاتووه تاییه ت نیه به نه ته وه یه ک و ولاتیک و شوینیک.

۲- فراوانه: قورئان زۆر فراوانه له باسه کانی باسی هه موو پیداو سیسته ی کانی ژبان ده کات. بیروباوه، خوره وشت و نه ریت، په رستن و عبادات، هه موو به شه کانی یاسا له خۆ ده گړیته وه. یاسای شارستانی، بازرگانی، دادوهری، سیسته مه کان، ده ستور، په یوه مندی نیو ده ولت، مافی مروّف و یاسای خیزان، گری به سته کان، ... هتد.

۳- مام ناوه مندی و ئاسان کاری: نه زۆر قورس و تونده نه زۆر شل و ئاسانه هه روه ها بایه خ به دین و دنیا، عقل و روح، علم و ئه خلاق به تاك و به کۆمه ل. به زۆر دار، زۆر لی کراو... هتد. ده دات

۴- نه گۆرو به رده وام وجیکه ره. ده که کانی قورئان گۆران کاریان به سه ر نایت بۆ هه موو کات و شوینیک و زه مانیک ده گونجی، وه که یاسای ده سترکد نیه زوو زوو هه موو بکریت.

۵- هه موو حوکم و داواکاریکانی په یوه سته به باوه به خواو دوا روژ. واتا ئه و که سانه ی جیبه جیبه فه رمانی قورئان ده که ن که باوه ریان به خواو دواروژه، بۆیه هه ر ده فه رموی (یا ائیه االذین آمنوا).

۶- هه موو حوکم و فه رمانه کانی قورئان بۆ به رزه وه مندی مروّفه، بۆ قازانجی دنیا و قیامه ت. ته نها بایه خ به دنیا نادات- هه روه ها به دواروژ به ته نها به لکو بۆ دین و دنیا به هه روه که خوا ده فه رموی: (وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ).^(۳)

۷- قورئان و ناسراوه ده توانریت جیبه جی بکریت وه بگونجی بۆ هه موو کات و شوین و سه رده میك و بارودوخیک، واتا نه رمی تیا به، هه ر له بهر ئه وه زۆریه ی ئه م ئایه تانه ی په یوه مندی به ژبانی روژانه هه بی له ماناو تفسیر حوکم وه رکن ریگه دراوه بۆ ئه وهی زانایان اجتهادی تی بکه ن.

دوهم / پیناسه ی (قتل) کوشتن، وه جوړه کانی

قتل: له زماندا: به زۆر مانا هاتووه: به مانای معاده دوژمنایه تی/ وه هه روه ها به مانای به رگری کردنه له شه رو ئازاوه دا.^(۴) قتل له زاوه وهی شه ردا: هه ر کاریکی ئاده میزاد بکات به هوی ئه وهی ژبانی به نده یه ک کۆتایی پی بیت.^(۵) یان ده رچوونی گیانه به هوی کاری که سیك به لام ئه گه ر به بی کار ئاده میزاد گیانی له ده سته ئه مه پیی ده وت ریت مردوه نه ک کوژراو.^(۶) جوړه کانی کوشتن (القتل)

زانایان رایان جیاوازه به دابه ش کردنی جوړه کانی کوشتن، وه زۆریه ی په رتوک و نوسراو و توپیزینه وهی کون و نوی زۆر به دریشی، وه به تیرو ته سه لی باسیان کردووه. له بهر ئه وهی توپیزینه وه که مان له سه ر سزای قصاصه ئه ویش ته نها کوشتنی به ئه نقه سته (قتل العمد) ده کریته وه بۆیه ته نها پیناسه ی ئه م به شه ده که م.

^(۱) بروانه المعجزة والاعتبار في القران: د. سعیدالدین صالح/ موقع المعارف.

^(۲) بروانه اثر التطبيق الشریعة الاسلامیة فی منع وقوع الجريمة: د. صالح بن ناصر. لاپه ره ۱۷.

^(۳) سورة الانبیاء نایه تی ۱۰۷

^(۴) لسان العرب وشقی القتل

^(۵) التشریح الجنائی الاسلامی: عبدالقادر عوده ۶۲ کة اة فتح القدير ۲۴۴۱۸ یم ودرگرته

^(۶) معجم مقایس اللغة: روشی جرم، موت.

پېنځاسه کوشتنی به نه نقهست. و حوکمی له قورئانی پیرۆز

پېنځاسه کوشتنی به نه نقهست له لایین زانایان جیاوازی هیه به کورتی باسیان ده کم:

– له لایین ابو حنیفه: بهم جوړه کوشتنه ده لاین کوشتنی به نه نقهست که به نه نقهست له یه کیک بدریت به چه ک یان نه وهی شوینی چه کی تیز بگریته وه ، له بهردو ته خته و سوتاندن به ناگر. نه وانهی وهک نه مان. (۱)

– له لایین پیشه و مالک: هر کاریک به نه نقهست بگریته به رامبهه یه کیک ببیته هوی گیان له دست دانی، ئینجا نه و نامرازه ی به کاری هیناوه به زوری مروف بکوژیت یان نا، هه تا شهق و شاپ و لیدانی به بهردو داری چوک نه گر به نه نقهست لپی دابیت نه وه به کوشتنی نه نقهست نه ژمار ده کریته ، مادام به مه بهستی دوژمنایه تی و شهرو توره بوون و نازاردان بیته ، نهک بؤ گالته و ته می کردن. (۲)

– له لایین پیشه و شافعی: کوشتنی به نه نقهست نه وه یه مروف کوژه که مه بهستی کوشتنی خودی مروفه که بی ، به شتیکی وه ها که به نه غله بی بکوژی، جا شته که برنارکه ر بی وهک تیغ و رم و تفهنگ ، یان گران بی وهک بهردو شته گرانه کانی تر، یا شتیکی تر بی وهک کوشتنی به سیحرو شاهیدی درؤ و خنکاندن و سوتاندن و برسی کردن و نه م جوړه شتانه . که و ابو نه گر تفهنگی ه اویشته بؤ کومه لیک مه بهستی نه وهی به هریه کیان بکوژی بیکوژی. نه و هه ش به کوشتنی به نه نقهست داده نری. (۳)

سییه م / حوکمی کوشتنی به نه نقهست (القتل العمد)

نه م جوړه دوو حوکمی هیه بؤ قیامت و بؤ دنیا.

لیره دا ته نا باسی حوکمی قیامت ده که بیت به کورتی چونکه له ته وه ره کانی تر باسی حوکمی کوشتنی به نه نقهست له دنیا ده کری. کوشتنی به نه نقهست قه ده غه و حرامه ، وه بکوژ تاوانیکی گه وره ده کات ، خوا لپی توره بوه وه نه فرینی لی کرده ، سزایه کی گه وره ی هیه نه گر توبه نه کات، وهک خوی گه وره ده فرموی (وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا). (۴)

ته وری دوهم

پېنځاسه و حوکمی قصاص و، مه رجه کانی و، چوڼیه تی جی به جی کردن و، به ربه سته کانی جی به جی کردن

یه که م / پېنځاسه ی قصاص له زمان و زاره وهی شرعی

قصاص له زماندا (۵) :- و اتای یه کسانو و لیک چوون دیت، وهک ده وتری: اقتص أثر فلان، نه گر کاریک بکات وهک کاری نه و. قصاص له زاره وهی شرعی (۶) :- پېنځاسه ی زاره وهی شرعی قصاص زور جیاوازی نه له گه ل زاره وهی زمان ، هه ردوکیان یهک ده گرنه وه. زاره وهی شرعی قصاص :- زانایان چه ندین جوړه پېنځاسه یان هیه نه و کاره له گه ل تاوانبار (بکوژ) بگریته ، هه روهک نه و له گه ل تاوان لی کراو (کوژاو) ی کرده. و اتا به چ شیوه و نامرازیک نازار و نه شکه نه جی بی تاوانیکی داوه به هه مان شیوه توله ی لی بگریته وه.

دوهم / به لگه ی مه شروعیه تی - پری پیدراو دروستی - سزای قصاص

چه نده ها ثایه له قورئانی پیرۆز و فرموده ی پیغه مبه ر درود و سه لامی خوی لی بیت هه ن ، ده سه لمینیت که سزای قصاص دروسته وری پی دراوه له ثایینی پیرۆزی ئیسلام.

به لگه ی قورئانی پیرۆز:-

(وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ) (۷).

هه روه ها فرموده ی خوی گه وره ده فرموی (وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنْ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَالْأَنْفَ بِالْأَنْفِ وَالْأُذُنَ بِالْأُذُنِ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ) (۸).

(۷) بروانه التشريع الاسلامي: عبدالقادر عودة ۲/۲۶.

(۸) بروانه حاشية الدسوقي لأبي البركات ۴/۲۴۲.

(۹) بروانه مغني المحتاج: ۴/۴۰۳، و روناكي رب العالمين رون كرده وهی منهاج الطالبين: عبدالله هه رته لی: ۵/۵.

(۱۰) سورة نساء: ثایه تی ۹۳.

(۱۱) المعجم الوسيط: مادة القصاص. ل: ۷۴۰.

(۱۲) تعريفات الجرجاني: مادة قصاص.

(۱۳) سورة بقره: ثایه تی ۱۷۸/۱۷۹.

(۱۴) سوره تی مائده: ثایه تی ۴۵.

وه هروهه دهفهرمویت (وَلَا تَقْرُبُوا الرِّزْنَ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا)^(۱). وه هروهه پینغه مبهه درودو سهلامی خوی لهسهه بیته فهرمویه تی (من قتل له قتل فهو بخیر النظرین- اما أن یعفو واما أن یقتل) وه له ریوایه تی ترهاتووه (اما أن یقاد واما أن یفدی)^(۲).

هروهه پینغه مبهه درودی خوی لهسهه بیته فهرمویه تی (من قتل عمدا دفع الی اولیاءه، فأن شاءوا قتلوا، وان شاءوا أخذوا الدیة)^(۳). به پیی ئهه نایهه و فهرموده کانی پینغه مبهه دروده که ویته، ههه که سیک به نارهوا به ناحق به ئهه نقهسته کوژرا، ئهوه خوی گهوره دهسته لآت و مافی داوه به خاوهن کوژراو، داوای یه کی لهه شتانه (مافانه) بکات:-

۱. داواکردنی جی به جی کردنی سزای قصاص - کوشتنی بکوژ.
۲. یا داواکردنی (خوین بابی) مال. (الدیة) به مهرجی داواکردنه به چاکی بیته. توند و تیژی لهگه لهه بیته.
۳. یا له بکوژه که ببوریت لیی خویش بیته^(۴).

سییهه / حوکمی قصاص له قورئانی پیروژدا

پاش ئهوهی رونهان کردهوه که سزای قصاص ری پیروژدا وه له قورئان و فهرموده ی پینغه مبهه درود و سهلامی خوی لی بیته جیگهه و سهلهماندراوه. با بزانهن حوکمی قصاص چیه له قورئان، ئایا ئهه گهه یه کی که یه کی که به ئهه نقهسته و ناحق بکوژیت واجبه ئهه جوړه که سهه سزای قصاصی لهسهه جی به جی بکریته.

له وه لآمدا: به پیی فهرموده ی زانایان و رافه که رانی قورئان، سزای قصاص واجب نیه، وه ئهه که نیه ئهه گهه که سیک که سیک به ناحق کوشته ئهه بی ههه بکوژیت وه. به لکو ئهه مهه مافیکی خاوهن کوژراوه ئهه گهه ئاره زویان بوو داوای سزای قصاص بکهه. ئهه کات واجبه دهه بی لهسهه بکوژه که خوی بدات به دهسته بۆ ئهوهی توله ی لی بکهه وه، ههروهه ئهه که و واجبه خزم و کهسانی بکوژ که بیدهه به دادگا و دالده ی نهدهه و نه پشارنه وه. ههروهه لهسهه دادگا و دهسته لآت ئهه که و واجبه ئهه کات سزای قصاص جی به جی بکات^(۵) چونکه خوی گهوره دهه فهرمویت (کتب علیکم القصاص). واتا: لهسهه رتان نوسراوه، بوه به ئهه که و واجبه. پیویسته سزای قصاص جی به جی بکهه ئهه گهه خاوهن خوینی کوژراو ویستیان توله ی کوژراوه که یان قصاص بکهه. ههه وه و تراوه (کتب علیکم، اذا اردت التئفل، و اذا اردت الصیام / النیة) واتا: له سهه رت ئهه که و واجبه، ئهه گهه ویستت نوژی سونهه بکهه یته، ئهه بی دهسته نوژی بشویت، وه ئهه گهه ویستت بهه رژی بیته ئهه بی نیهه بهینیت) واتا کاتیک دهسته نوژی پیویست و ئهه که و واجبه، ئهه گهه ویستت نوژی بکهه یته^(۶). لیره وه بویمان دروده که ویته سزای قصاص مافیکه دراوه به خاوهن کوژراو، وهه خوی گهوره دهه فهرمویت (وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيَّهِ سُلْطَانًا فَلَا يُسْرِفُ فِي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا)^(۷). (سلطان) ئهه دهسته لآته یه دراوه به خاوهن کوژراو که دهه توانی داوای سزای قصاص بکات یانداوای خوین بابی (دیة) بکهه، یان واز له ههه ردوکیان دهه هینیت له بکوژ دهه بورن و لیی خویش دههه بۆ پاداشت وهه رگرتن له خوی گهوره بهه بی بهه رامبههه.

لیره وهه دا بویمان دهه کهوت که (سزای قصاص) مافیکی هاو به شه (حق مشترک) له نیوان دهه ولته (دادگا) و له نیوان خاوهن میراتگ رانی کوژراو. دهه ولته (دادگا) بهه بی پهه زامه ندی و داواکاری خاوهن کوژراوه که، فهرمانی سزای قصاص دهه رنکات، ههروهه سزای قصاص جی بهه جی ناکریته، بهه بی ئهوهی فهرمانی سزا له دادگای دهسته لآت دهه رنه چیت^(۸).

چوارهه / مهه رجه کانی جی به جی کردنی قصاص و سهلهماندی

خاوهن خوینی کوژراو دهه توانن داوای قصاص له دادگا بکهه وه دادگا داواکه یان جی به جی بکات بهه مهه رجهانی خواره وه^(۹).

(۱) سوره تی ئیسراو: نایه تی ۳۲.

(۲) بخاری و مسلم ههه ردوکیان ریوایه تیان کردوه - ژماره ی حدیثی بخاری ۴۲۹۵. حدیثی مسلم ۱۳۰۴.

(۳) ابن ماجه ریوایه تی کردوه | بروانه سنن ابن ماجه. زماره ی حدیث ۲۶۲۵ لابه ره ۴۴۵.

(۴) بروانه اصول الفقه الاسلامی د. مصطفی زلمی ص: ۲۸۴.

(۵) بروانه تفسیری أحكام القرآن لأبن العربي ۶۵/۱.

(۶) بروانه تفسیری ابن العربي ههه مان سهه چاوه ی پیشوو.

(۷) سوره تی الاسراء: نایه تی ۳۳.

(۸) بروانه کتاب الفقه علی المذاهب الاربعه: ۵/۲۰۵ و اصول الفقه الاسلامی: د. مصطفی زلمی لاپه ره ۲۸۴.

(۹) بروانه کتاب فقه المذاهب الاربعه، بهه شی پینجهم، و الجرمه و العقوبه فی الفقه الاسلامی. محمد ابو زهرة: ۲۵۲/۲ الفقه الاسلامی و ادالته د. وههه الزحلی

۵۶۶۵/۷: فقه السنة: سید سابق ل: ۴۴۲، القصاص والدیة: د. عبد الکریم زیدان: ل: ۲۹.

۱. مهرجی کوژراو: - ئه بی کوژراو مروقیکی بیتاوان بیت، کوشتنی حالاً نه بیت، چونکه مه بهست له سزای قصاص پاراستنی خوین و ژیا نی مروقه .
۲. مهرجی بکوژ: - ئه بی ئه نهقهست و ناهه ق ئه م کاره ی کردبیت وه ئه بی بکوژ پیگه یشتو و ژیر و عاقل بیت. واتا قصاص جی به جی ناکریت له سه ر بکوژ ئه گه ر شیت بی یا منال بی.
۳. هه موو خاوه ن خوینی کوژراو پیکه وتنیان هه بیت له سه ر ئه نجامدانی سزای قصاص. واته ئه گه ر یه کیک یان هه ندیک رازی نه بوون له سه ر جی به جی کردنی سزاکه ، ئه وا قصاص جی به جی ناکریت، چونکه سزای قصاص به ش به ش ناکریت، به لکو هه ندیک له زانایان لایان وایه ئه گه ر یه کیک له خاوه ن خوینی کوژراو پیگه یشتوو(بالغ) نه بوو، ئه وا داوای سزای قصاص دوا ده خریت تاوه کو، ئه و مناله پی ده گا ده بیته بالغ. ئه نجا رای وه رده گپریت ئه گه ر رازی بوو ئه نجا سزاکه جی به جی ده کریت.
۴. نابیت کوژراو به شیک بیت له بکوژ. ئه گه ر بکوژه که باوکی کوژراو بیت ئه وه نابیت سزای قصاص جی به جی بکریت چونکه هاتوه له فه رموده کانی پیغه مهیر درود و سه لامی خوی له سه ر بیت فه رمویه تی (لایقتل الوالد بالولد)^(۱). وه له فه رموده یه کی تر (لا یقاد الوالد بالولد)^(۲).
۵. نابیت سزای قصاص کار بکاته فه وتانی ژیا نی که سیک تر، له بهر ئه وه نابیت سزای قصاص له سه ر ئافره تی دوو گیان جی به جی بکریت، تاوه کو منالی داده نی و، بی ویستی به که سیک هه بیت شیر ی پی بدات به مناله که.

سه لماندنی (اثبات) سزای قصاص

هه روه ك زوربه ي تاوا نه كاني به مانه ي خواروه وه سزاي قصاص جيكي ده بيت:

- ۱- دان بي نان (الاقرار) هه ر وه ك وتراوه دان بي نان كه وره ترين به لکه كانه ،
- ۲- شا يه تي دوو بياوي داد به روه ر .

پینجه م / سقوط القصاص (که وتنی فرمانی سزای قصاص دواخستن)

سزای قصاص دوا ی پیویست بوون مهرجه کانی به یه کی له م هۆکارانه ی خواروه ده که ویت: -

۱. به مردنی بکوژ (تاوانبار) ئه وه سزای قصاصی له سه ر نامیبت.
۲. ئه گه ر پیکه وتن کرا له نیوان تاوانبار و یان که س و کاری کوژراو یان پیک هاتن له سه ر شتیک.
۳. خاوه ن خوینه کان هه موویان یان یه کیکیان له بکوژ ببوریت.

دواخستن سزای قصاص (تاجیل عقبه القصاص)

- ۱- له سزای قصاص مافی میرات گرانی کوژراو مهرج نیه یه کسه ر داوای جی به جی کردن بکن یان په له بکن بویان هه یه په له نه کهن، وه دادوه بوی نیه په له ان لئ بکات به تایبه تی هه ندیک جار به هوی چه ند شتیک ده کریت داوا کردنه که دوا بخریت چونکه له وانه یه هه ول دان هه بن له لایه ن خزم و که س و دۆستانی بکوژ بۆناشت بونه وه له گه ل خزم و که س کوژراو^(۳).
- ۲- به للام هه ندیک جار ئه رکه و پیویسته قصاص دوا بخریت ئه گه ر بکوژ ئافره ت بوو دوو گیان بوو واتا منالی له زگ هه بوو ئه وه به پی ئه ی ئایه تی قورئان (وَلَا تَرْرُ وَازِرَةٌ وَرَرَ الْاُخْرَى)^(۴) وه هه روه ها ده فه رمویت (وَلَا تَقْرُبُوا الزَّانَا اِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيْلًا)^(۵) چونکه سزادانی ئافره تی دوو گیان به قصاص تیپه پاندنه له سزا چونکه ده بیته کوشتنی دوو که س منال و ژنه که هه روه ها ئه گه ر منالی شیرخوری هه بوو تا مناله که له شیر خواردن ده بیته وه سزای قصاص به سه ر جیبه جی ناکریت.

شه شه م \ چۆنیه تی جی به جی کردنی سزای قصاص

پاش ئه وه ی فرمانی سزادانی بکوژ به قصاص ده رچوو وه هه روه ها مهرجه کانی هاته دی ئه نجا سزاکه به سه ر جی به جی ده که ین. زانایان رایان جیاوازه، چۆن ئه م تاوانباره (بکوژه) بکوژریته وه.

^(۱) ئه م فه رموده ی ترمزی و نسائی و ابن ماجه ریوایتیان کردوه. بروانه سنن الترمذی زماره ۱۴۰۱، ل: ۳۷۸، سنن ابن ماجه زماره ۲۶۶۲، ل: ۵۴۳

^(۲) بروانه مغنی المحتاج: ۴/ ۴۸ - المغنی لابن القدامی ویلیه الشرح الکبیر: ۳۵۰۲/۹، وه البدائع للصنعانی: ۱۰/ ۴۶۵۳. وه الفقه الاسلامی وادلته: وهبه الزحیلی: ۷/ ۵۶۸۸

^(۳) بروانه فقه السنه: سید سابق ل ۴۴۹

^(۴) بروانه المغنی لابن قدامه ۷۳۱\۷، مغنی المعجاج: ۴\ ۴۱

^(۵) سوره تی فاطر: ئایه تی ۱۸.

^(۶) سوره تی ئیسراو: ئایه تی ۳۲.

۱. زۆرئیک له زانایان (وهك پيشه‌وا مالك. وشافعی، ریوایه‌تیک له حه نه لیه کان^(۱) پێیان وایه ئه‌بێ بکوژ چ ئامراز و پێگایه‌کی به‌کارهێناوه ئه‌مانیش به‌هه‌مان شیوه‌ سزای بدهن به‌ پێی فرموده‌ی خوای گه‌وره (وان عاقبم فعاقبوا بمثل ما عوقبتم به)^(۲). ته‌نها ئه‌گه‌ر ئه‌و ئامراز و شیوه‌ی بکوژ به‌کاری هێناوه له‌ روی شه‌رعه‌وه نادرست بێت، ئه‌و کات هه‌ر به‌ شێر سزا ده‌دریته و ده‌کوژریته‌وه.

۲. به‌لام له‌ لایه‌ن هه‌ندیك زانایان وهك پيشه‌وا حه‌نفي و ریوایه‌تیک له‌ حه‌نبه‌لیه‌کان^(۳) ده‌لێن سزای قصاص ته‌نها به‌ شێر جی به‌ جی ده‌کریت، هه‌رچ ئامراز و شیوه‌یه‌ك بکوژ به‌کاری هێناییت، چونکه ده‌فرمودیته ئاسانه‌ترین شیوه‌یه‌ بۆ ئه‌وه‌ی تاوانبار زۆر ئازار و ئه‌شکه‌نجه نه‌کیشی، گیانی زوو ده‌ریجیت. له‌به‌ر فرموده‌ی پێغه‌مبه‌ر درود و سه‌لامی خوای له‌سه‌ر بێت که فرمودیه‌تی (لا قود الا بالسیف)^(۴). القود: واتا قصاص

وه‌ پای زانایانی سه‌رده‌میش ده‌ریاره‌ی به‌کارهێنانی ئامرازی نوێ بۆ جی به‌ جی کردنی سزای قصاص، وهك کورسی کاره‌با، ده‌رزی کوشتن، ده‌رمان و حه‌بی کوشتن، خنکتندن، هتد. ئه‌وانبیش وهك زانایانی کۆن ده‌بن به‌ دوو به‌ش:—

۱. به‌شیکیان ده‌لێن ده‌کریت ئه‌م ئامرازه‌ نوێیانه‌ به‌کارهێنریته‌ بۆ سزای کوشتن، چونکه گرنگ ئه‌وه‌یه‌ ئه‌م تاوانبارانه‌ بکوژریته‌وه، ئینجا به‌هه‌ر هۆکاریک بێت، هه‌روه‌ها ده‌لێن شه‌ریعه‌تی ئیسلام چه‌نده‌ها فرموده‌ی تیا به‌ که پێغه‌مبه‌ر درودی خوای له‌سه‌ر بێت فرمان ئاسانه‌کاری داوه، وه‌ دوور بوون له‌ ئازار دان وهك ده‌فرمودیته (ان الله كتب الاحسان علی کل شیئی فإذا قتلتم فأحسنوا القتل واذابحتم فأحسنوا الذبحة وليجد احدکم شفرته وایرح ذبیحته)^(۵). مه‌به‌ست له‌ چاکه‌ کردن (الاحسان) جی به‌ جی کردنی سزایه‌ به‌هه‌ر شی کم وازیک بێت ئازاری زۆری بکوژ نه‌دات.

۲. هه‌ندیکی تر له‌ زانایانی سه‌رده‌م ده‌لێن دروست نیه‌ به‌م ئامرازه‌ نوێیانه‌ سزای قصاص بدریت. وهك کوشتنی بکوژ به‌ ده‌ رزی لێ دان یا بیدانی حه‌ب و ده‌رمانیک بو خواردنی تاوه‌ کو به‌ کسه‌ ر بی بمریت له‌به‌ر ئه‌وه‌ دلێ خزم و که‌س و کاری کوژراو به‌م شتانه‌ خۆش نیه‌ وه‌ مه‌به‌ست له‌م کوشتنه‌ وه‌ (قصاصه‌) ئازارو ئه‌شکه‌نجه‌دانی بکوژ هه‌روه‌ک ئه‌و ئازار و ئه‌شکه‌نجه‌ کوژراوه‌که‌ی داوه‌ ئه‌مه‌ نابێته‌ ترس و په‌ند بۆ تاوانباران. چونکه مردن به‌م شیوه‌ ئاسانه‌ هه‌چ که‌س لی ناترسی. له‌ ئه‌نجام دانی تاوان^(۶).

هه‌وته‌م \ موانع القصاص (به‌ر به‌سته‌کانی سزای قصاص)

زانایان له‌ نیوان مه‌رجه‌کانی پێویست بوون بۆ ئه‌نجامدانی سزا. وه‌ له‌سه‌ر ویستیان بوونی گومان ده‌بێته‌ پێگه‌ر له‌ جی به‌ جی کردنی سزای قصاص. چونکه زانایان کۆکن له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی که سزای قصاص جی به‌ جی ناکریت ئه‌گه‌ر هه‌موو خاوه‌ن خوینی کوژراو پێک نه‌بن له‌سه‌ر داوای کوشتنی سزای قصاص. هه‌روه‌ها ئه‌بێ هه‌موو زانایان یان ئه‌وانه‌ی بپاری سزا ئه‌ده‌ن کۆک بن له‌سه‌ر ئه‌م بپاریه‌.

له‌ به‌ر ئه‌وه‌ هه‌ندیك له‌و مه‌رجه‌نه‌ی دایان نابوو بۆ جی به‌ جی کردنی سزای قصاص زانایان پێک نین پای جیاوازیان هه‌یه‌ ئه‌مانه‌ ده‌بێته‌ به‌ر به‌ست و پێگه‌ر بۆ جی به‌ جی کردنی ئه‌نجام دانی سزای قصاص له‌ لایه‌ن دادوهر چونکه گومان دروست ده‌کات وه‌ بونی گومان ده‌ بێته‌ به‌ ربه‌ ست بوجی به‌ جی کردنی سزای قصاص وه‌ک ئه‌م خاڵانه‌ی خواره‌وه^(۷)

۱- جیاوازی نیوان بکوژ و کوژراو له‌ ئاین و نژادی، چونکه لای زۆرئیک له‌ زانایان دروست نیه‌ موسلمانیک به‌ کافر بکوژریته‌وه. وه‌ هه‌روه‌ها کۆلیه‌یه‌ک به‌ نژادیک، به‌لام امامی حنفی پای وایه‌ ئه‌بێته‌ بکوژریته‌. چونکه ده‌قی ئایه‌ت جیاوازی ناکات له‌ نیوانیان دا.

۲- ئه‌گه‌ر هه‌ندیك له‌ خاوه‌ن خوینی کوژراو باڵح نه‌بوو، ئه‌وه‌ له‌ به‌ر ئه‌وه‌ لای هه‌نیک زانایان ئه‌بێ چاوه‌پړان بکریت تاوه‌کو گه‌وره‌ ده‌بێته‌. هه‌روه‌ها ئه‌گه‌ر هه‌ندیك رایان وابوو عفو بکریت نابێت سزا جی به‌ جی بکریت.

۳ - ئاماده‌ نه‌بوونی دادوهر یا جیگری له‌ کاتی جی به‌ جی کردنی سزای قصاص.

۴- ئه‌گه‌ر قسه‌ی شایه‌ ده‌کان یه‌کی نه‌ده‌گرتوه‌ له‌ رووی شوینی تاوان یان کاتی تاوان .

^(۱) بروانه‌ بدایه‌ المجتهد ۱۸۷/۴، نه‌ایه‌ المحتاج ۲۸۶/۷، مغنی ابن قدامی ۵۰۸/۱۱، بدائع الصنائع: کاسانی، ۲۴۵/۷، جامع الاحکام القرانیه‌ للامام القرطبی من تفسیره

جمع و تصنیف: فرید عبد العزیز: ۱۸/۳ رقم المسألة ۱۴۹۰

^(۲) سوره‌تی النحل ئایه‌تی ۱۲۶.

^(۳) بروانه‌ الموسوعه‌ الفقهيه‌ الكويتیه ۲۷۲/۲۷۱، فقه‌ السنه. سید سابق: ۴۵۱/۲

^(۴) ابن ماجه‌ ریوایه‌تی کردوه، سنن ابن ماجه‌ زماره ۲۶۶۷ ل ۴۵۴. فه‌ رموده‌ که لاوازه.

^(۵) ئه‌م فه‌ رموده‌ یه‌ ئیمامی موسلم ریوایه‌ تی کردوه

^(۶) بروانه‌ بۆ بابه‌ته‌که: التشريع الجنائي عبد القدر عوده: ۱۵۴/۲. حکم تنفيذ القصاص والاعدام بالوسائل الحديثه‌ د. همزة عبد الكريم وه‌ هه‌روه‌ها بروانه‌ تووژینه‌وه‌ی

حکم التقنیه‌ الحديثه‌ فی تنفيذ عقوبة‌ القصاص: الم د. هشام بن عبدالمک: موقع‌ الملتقي‌ الفقهي. وه‌ سقوط القصاص فی الشریعه: محمد عبد الفتاح يحي. ماسته‌ رنامه
^(۷) بۆ ئه‌م بابه‌ته‌ بروانه‌ تووژینه‌وه‌ی ماسته‌رنامه‌ ی سقوط القصاص فی الشریعه‌ الاسلامیه: محمد عبد الفتاح يحيی به‌، هه‌روه‌ها (معالم‌ السعة‌ والرحمة‌ فی اثبات و تطبيق الحدود والقصاص فی الشریعه‌) بحث د صالح بن علي: بلاو کراوه‌ له: موقع‌ الملتقي‌ الفقهي

۵- نه که رشوبهه و گومانیک هه بو له سه لماندنی تاوانه که .

تهوهری سییه م

جیاوازی نیوان سزای قصاص و حدود، و قصاص و اعدام

یه که م / جیاوازی سزای قصاص و حدود

سزای حدود ئەم جۆره سزایه بۆ چەند تاوانیکی دیاری کراو دانراوه ،که دەست درێژی دەکاته سەر بەرژهوهندیه زۆر پێویستیەکانی ژیانی مڕۆف ، له بەر ئەوه پێی دەوتریت حدود و اتا دیاری کراوه له لایەن خۆی گهوره . دادوهر بۆی نیه دەست کاری بکات سوکی بکات-یا قورسی بکات، لی بوردن و شهفاعهتی تیا نیه.^(۱)

ئەم جۆره سزایه پهیوهندی به مافی گشتی - مافی خوا ههیه ،چەند تاوانیکی دیاری کراو دهگریتهوه ،وهك دزی، زینا، هه ل گه پانه وه له ئیسلام، قذف، عارهق خواردنهوه، ریگری-الحرابة قطع الطريق.

له بەر ئەوهی سزای حدود پهیوهندی به مافی گشتی ههیه لی بوردن و شهفاعهتی تیا نیه ،تهنها دهسهلات دادهر جیبهجی دهکات ،وه بۆ ههه جۆره تاوانیک خۆی گهوره سزایهکی دیاری کراوی داناه.^(۲)

به لām سزای قصاص . له ناوه که ی (قصاص) و اتا یه کسانێ پیک چون دیت، به م سزایه دهوتریت ،که تاوان بار چ کاریک کرد به هه مان کار به هه مان شیوه سزا دهگریتهوه ، وه له لایەن دادوهر فه رمانی پی درده کریت ،له سه ر داواکاری خاوه ن خوین ئه گه ر کوژرابوو، یان زامداربو ئه و که سه ی بریندارو زامدار بووه .^(۳)

سزای قصاص ته نها دوو تاوان دهگریتهوه ،کوشتنی مڕۆف به ئه نقه ست ۲- بریندار کردن و زامدار کردن و فه وتاندنی ئه ندامیک له ئه ندامه کانی مڕۆف.^(۴)

له سزای قصاص پهیوهندی مافی گشتی و مافی تایبهت ههیه ،به لām لایه نی مافی تایبهت زیاتره له مافی گشتی .

له سزای قصاص ته نها له سه ر داواکردنی خاوه ن بکوژ سزا که جیبهجی دهگریت، وه ده توانیت سزا که سوک بگریت یا بگریت یان داوا ی لی بوردن و شهفاعهت بکات. ده توانیت ته نها داوا ی قصاص تو له ی کوشتن بگریت، یا له جیاتی کوشتن داوا ی خوینی بایی بگریت، یا ده توانین لی ی خۆش بیته داوا ی لی بوردن بکات، به بی به رامبه ر ئەم ، به پیی به رژه وه ندی خاوه ن خوین ده گریته . چونکه خۆی گه و ره ئەم ده سه لات ه ی داوه به خاوه ن خوین هه روه ک له با سه کانی پی شتر ئا ماز ه مان پی کردووه

دووه م / جیاوازی قصاص و اعدام

زۆر که سه له تو یژه رو نوسه ره کان وا ده زانن ئەم دو وشه یه ،یه ک و اتا و مه به ستیان هه یه ،ئه ویش کوشتنی مڕۆف وه هه ر دووک یه ک ئا مانجیان هه یه بۆ ته می کردنی تاوان باران .

به لām له راستیدا ئەم دوو وشه وه و زا راوه له مانا و ناوه رۆک و ئه حکامه کاندای زۆر لیک جیاوازی ،به کورتی با سی چەند خالی که ده که م :

۱- مانای قصاص هه روه ک پی شتر با سمان کرد به م سزایه دهوتری که تاوان بار چی کردیته هه مان کاری پی دهگریت . ئەم وشه یه له قورئانی پی رۆز و فه رموده کانی پیغه مبه ر درودی خۆی له سه ر بیته هاتووه مانای تابه تی خۆی و هه یه .

به لām وشه ی اعدام وشه یه که له ده ره وه بۆ مان هاتووه هه لیجنراوی بیرو ره وشه نیبری رۆژئا وایه و اتای له ناو بردن و کو تاییه اتنی ژیا نه به یه کجاری .

۲- سزای قصاص له ئیسلام دا ته نها بۆ (۲) تاوان به کاردیته کوشتنی مڕۆف به ئه نقه ست و ناحه ف/ ۲- زامدار کردن و بریندار کردن یان فه وتاندنی ئه ندامیک له ئه ندامه کانی مڕۆف ئەم سزایه ش له لایەن په روه ردا گو قورئان دانراوه .

به لām سزای اعدام بۆ چەندین تاوانی جۆر به جۆر به پی ی یاسای ده ستردی و لاتان دانراوه .

۳- وشه ی قصاص له ناوه رۆک دا به مانای ژیا نی راسته قینه دیت . چونکه ژیا نی راسته قینه و هیمن و ئاسوده نابیت به بی جیبهجی کردن ئەم سزایه به رامبه ر تاوان باران و کوشتنی مڕۆف به ناحه ق وه بکو ز به م سزایه خا وین ده بیته به لām وشه ی اعدام له ناوه رۆک دا و اتا له ناو بردن و

^(۱) بروانه الفقه الاسلامی، د.مصطفی زلمی: ل: ۳۲.

^(۲) مغنی المحتاج: / ۱۵۵ / تشریح الجنائی عبدالقادر عوده: ۲/ ۲۶۸.

^(۳) التعریفات: للجرجانی، وشه ی قصاص.

^(۴) بروانه اصول الفقه الاسلامی، هه مان سه رچاوه ی پی شتر.

کۆتایی هینانی ژبانی ئەم کەسە یە ، چونکە ئەم وشە یە هەلیچنراوی بیرواری بێ باوەرمانە . باوەریان بە زیندوو بوونەوهی مۆف نە لە قیامت . دەلێن کە مۆف مرد تەواو کۆتایی بە ژبان دینێ .

٤- سزای قصاص جیبەجی ناکریت تەنها لەرێگای خاوەن خوینی کۆژراو یان ئەو کەسە ی برینداو زامدار کراوە بەناحەق و بە ئەنقەست .

بەلام سزای اعدام هیچ پەيوەندی بە داواکاری خاوەن خوین نە ، دادوەر بە یاسا فەرمان دەکا

٥- سزای قصاص دەتوانریت بگۆریت ، یا لێ بوردن لە تاوان بار بکریت بە داواکاری خاوەن کۆژراو . بەلام سزای اعدام- ناتوانریت بگۆریت وە لێ بوردن بە دەست خزم و کەسی کۆژراو نە .^(١)

لەدوای بەراورد کردنی ئەم دوو دەستەواژە یە لە قصاص و اعدام بۆمان دەرکەوت کە جیاوازیەکی بنەرەتی و بیرو باوەر لە نێوان ئەم دوو وشە یە هە یە ، بۆیە نوسەر توێژەرێکی زۆر بەهەلە داچوون ، کە ئەم دوو وشە یە بە یە ک و اتاو مەبەست بە کار دەهینن ، ناکریت وشە ی قصاص بگۆریت وە لە جباتی وشە ی اعدام بکاربھێنرێ ، وشە ی قصاص پیرۆزە قورئان بە کاری هیناوە بە مانای ژبان دیت ، خووشی و شادی دەهینێ ، بەلام وشە ی اعدام وشە یەکی بێ هیوا یە ، مانای کۆتایی هینان بە ژبان دەبەخشی ، وشە ی بێ ئومیدیە بۆ ئەوانە ی بروایان بە زیندوو بوونەوه و رۆژی دوایی نە ی .

لەبەر ئەوهی قصاص ئەم سزایە خۆی میهرەبان دای ناوہ کە پێ خووشە زۆر جیبەجی نە کرێ مەبەستی ترساندن و تەمی کردنی تاوان بارانە وە تەنها بۆیە تاوان دانراوە ئەویش کوشتن و زامدار کردنی مۆفە ئەویش بەویستی خاوەن خوینی کۆژراوە . سزایە کە تومارکراوە لە قورئانی پیرۆز نە گۆرە .

بەلام اعدام سزایە کە یاسای دەست کردی ولاتان دایان ناوہ لەهەر ولاتێک بەشیوہ یە ک بۆ چەندین تاوان ئەوان پێیان تاوان بیست دایان ناوہ . لە زور ولات دەست کاری دەکریت جیگەر نە ی

لەبەر ئەوہ لێرەدا داوا لە نوسەر توێژینەوهکان دەکریت بەهیچ شیوہ یە ک وشە ی اعدام بە کار نەهینن بۆ قصاص هەر لەبەر ئەمە یە زۆر کەس هەر بە ناوی وشە ی قصاص بەرگری لە سزای اعدام دەکەن . زۆرن ئەوانە ی داوا دەکەن کە سزای اعدام بھینێتەوه لە ولاتان هەر بە سزای قصاص تێ گە یشتوون ، لە کاتی ک دا جیاوازی زۆر هە یە کە واتە زۆر لە نوسەر ئیستا بەهەلە بەرگری لە سزای اعدام دەکەن هەر وە ک بەرگری لە قصاص دەکەن - بەهەمان شیوہ هە یە دژایەتی قصاص دەکا هەر وە ک دژایەتی اعدام دەکات لەبەر بەهەلە تێگە یشتن مەبەست لە قصاص جیبەجی کردنی فەرمانی خوا یە بۆ رەزنامەندی ئەو و پاراستنی ژبانی مۆفە .

مەبەست لە سزای اعدام جیبەجی کردنی یاسای دەست کردە بۆ بەرژووەندی تاییەتی خوێان نە ک بەرژووەندی گشتی خەلک و ولاتان .

تەوہرە ی چوارەم

ئیعجازی تەشریحی ئایەتی قصاص لە قورئانی پیرۆز

(وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ)^(٢)

بە پێی بەدواداچوونمان بۆ هەندیک لە تەفسیرەکانی قورئانی پیرۆز و پەرتوک و توێژینەوهی زانایانی کۆن و نوێ دەربارە ی ئیعجازی تەشریحی لە ئایەتەکانی قصاص بە کورتی باسی هەندیکیان دەکەین

واتا ئە ی هۆشمەندەکان ژبانتان لە تۆلە سەندنەوه دایە لەو کەسانە ی کە بە ناحەق دەکوژن بۆ ئەوهی تەقوا لە خوا ترسان ببیتە پیشەتان و خۆ لە دەست درێژی و تاوان دوور بگرن^(٣) .

١- وشە ی (ولکم) زانایان دەلێن ئیعجاز لەمەدایە . کە بەرژووەندی و سزای قصاص هەموو کۆمەلگا دەگریتەوه تەنها بۆ خاوەن کۆژراوەکان نە ی / واتا کاتی ک بە ئەنقەست وە بە بێ هۆ بکوژریت ئەبیت بکوژە کە بکوژریتەوه . ئەگەر خاوەن خوین ، کۆژراو داوا بکات^(٤) . وە ئەم سزای کوشتنە تەنها بەرژووەندی و سودی بۆ خاوەن کۆژراوە کە نە ی / بەلکو بۆ بکوژ و خاوەن کۆژراو هەموو کۆمەلگایە وە ئەم سزایە تەنها بەرژووەندی لایەنی ک ناپارێزیت ، بەلکو خۆی گەورە رەچاوی بەرژووەندی هەردوو لا . کۆژراو بکوژ دەکات^(٥) .

^(١) بۆ ئەم بابەتە : بروانە الفرق بین عقوبة القصاص الشرعية وعقوبة الاعدام الوضعية . د.مصطفى شوايس . هەر وەها : عدالة القصاص وهمجية الاعدام : د.محمد حيث ، الاعلام

بالفرق بين القصاص والاعدام : أ.بدرالدين اراق ، عقوبة الاعدام في الشرائع السماوية والقوانين الوضعية ، بارعة القدسي .

^(٢) سورەتی البقرە ئایەتی ١٧٩ .

^(٣) تفسیری ئاسان : بورهان محمد أمين/لاپەرە ٢٧ .

^(٤) بروانە تەفسیری ابن کثیر ١/٢٠٧ ، وە تفسیری الجصاص ٢/٤٩٣ ، جا مع الاحكام الفقهية للامام القرطبي : ٣/٤ ، و الموسوعة الجنائية في الفقه الاسلامي : د. احمد

بهنسي لابه ره : ٢٢٧ ،

^(٥) بروانە تفسیری القرآن الكريم للشعراوي : ٢/٢٤ .

۲- ئىعجازى وشەى قصاص. له قورئان وشەى قصاص به كارهيناهه ، چونكه ئه م تۆلهى كوشتنه يه كسان و دادپه روه ريه له نئوان تاوان و سزاكه ، ئه م جۆره سزايه ده بئته باشترين به ربه ست و ريگر بۆ تاوانى كوشتن. چونكه ئه گور كه سيك زانى ئه گه ر تاوانى كوشتن به ئه نقه ست به رامبه ر يه كئيك بكات ئه وا ده بئى خۆى چ كارئىكى كردووه به ناهه ق ئه م جاره به حه ق ده بئى هه مان شتى پئى بكرئته وه . ئه گه ر سزاكه ش قورسه / به لام ئه م كاره بكوژئيش كردوويه تى توند و قورسه دادپه روه رى له وه داپه هه مان كارى له گه ل بكرئت. هه موو ياساكانى ولاتان هه وئيان داوه له سزاكانه وه يه كسانى و دادپه روه رى بكه ن به ئامانجيان ، به لام ته نها ئيسلام-قورئان توانيه تى ئه م ئامانجه بئئته دى به هۆى ئه م سزايه ^(۱). هه روه ها وشهى قصاصى به كارهيناهه نه ك قتل ، چونكه يه كئيكيان كوشتنى تاوانه ، ئه وهى تريش كوشتنى حه قه ، به بريارى دادگا ^(۲).

۳- ئىعجازى وشەى (حياة) به بئى (ئه لف و لامى ناسراوه). زانايان ده لئين له به ر ئه وه يه كه ژيانى راسته قينه و هئيمن و ئاسوده و سه لامه ت ته نها ئه م ژيانه يه كه تاوانى تيا نه بئى ^(۳). چونكه ژيانئيك كه سانئيك بتوانن خه لك بكوژن و ئازار و ئه شكه نجهى بدن له به رامبه ردا سزايه ك نه بئى بتوانى ئه م تاوان كارانه ته مئى بكات وه له ترس و سزا نه توانئى كار كوشتن و خراپه ئه نجام بدن ، ئه م ژيانه هئىچ خۆشى و ئاسوده بئى تيا نيه . وه ته نها به سزاي قصاص ئه م جۆره كه سانه ته مئى ده بن.

۴- وشەى (اولو الالباب) ئه م ش اعجازئىكى ترى تيايه . كه ته نها خاوه ن بئى و هۆش و زيره كه كان ده توانن سود و كه لكى سزاي قصاص بزائن تئى بگه ن. كه جئى به جئى كردنى سزاي قصاص ئه بئته پاراستنى هه موو تاكئىكى كوئمه ل ^(۴). وه هه روه ها ده ستى پئى كردووه له (يا ايها الذين امنوا) و اتا ته نها بپرواداران قصاص جئى به جئى ده كه ن ^(۵). چونكه ئه گه ر ئه م سزايه جئى به جئى نه كريت ئه وه خه لك ناچار ده بئت ياساى (پارى) تۆله سه نده وهى سه رده مى نه فامى و نه زانى جئى به جئى بكات. ئه و كات خزم و كه سى كوژراو خويان هه ول ئه دن تۆلهى كوژراوه كه يان بكه نه وه . ئه نجا ئه وان لايمان مه رج نيه ته نها بكوژ بكوژنه وه ، به لام هه ر يه ك له ئه ندام و خزم و كه سى ترى بكوژه كه يان ده ست كه وئت لايمان ئاساييه . زۆر جار له جياتى كه سيك چه ندين كه س ده كوژنه وه . له جياتى منال و ژئيك چه ندين پياوى بئى تاوان ده كوژنه وه . هه ر چه نده بئتاوان بن . وه زۆر جار ده بئته شه ر و ناكوئى بۆ ماوه يه كى يه كجار زۆر له نئوان چه ندين كه سى تره وه .

۵ - يه كئيك له اعجازى ترى ئه م ئايه تهى قصاص . ئه وه يه ، كه خاوه ن كوژراوه كه دلئيا ده كاته وه . كه خويئى كوژراوه كه يان به بئى هوده ناروات. ئه بئت ئه و مافه وه ريگر نه وه هه ر بۆيه له ئايه تى تر خواى گه وره ده فه رموئت : (ومن قتل مظلوما فقد جعلنا لوليه سلطانا فلا يسرف في القتل انه كان منصورا) ^(۶). ئه وه ش كه مه زلومانه و بئى تاوان ده كوژرئت / ئه وه ئيمه به راستى ماف و ده سته لاتمان داوه به نزيكترين كه س كه تۆلهى بۆ بسئئت ، ئه وئيش نابئت زياده روه يى بكات له كوشتن و تۆله سه نده وه دا. (خۆ ئه گه ر له خوا ترس و فه رمانبه ردار بوو له و كاره بييدا) ئه وه بيگومان سه ركه وتوو و پشتيوانى ليكراره له لاين ده سته لاتى ره واوه ^(۷). زانايان ده لئين ئه و ده سته لاتى به خاوه ن كوژراو دراوه بريئين له :-

أ - ده توانن به ريكه وتنى هه موو خاوه ن خويئى كوژراو داواى سزاي قصاص بكه ن له حكومه ت و ده سته لات.

ب - بۆيان هه يه له جياتى ئه م سزاي قصاصه داواى خويئى بايى بكه ن.

ج - بۆيان هه يه لئى ببورن خۆش بن به بئى به رامبه ر بۆ خوا.

۶- يه كى تر له ئايه تى قصاص. خواى گه وره نهى كردووه به ئه رك و واجب له سه ر خاوه ن خويئى كوژراو ته نها داواى سزاي قصاص بكات ، به لكو وه ك پيشتر ئامازه مان پيكرد ۳ مافى پئى دراوه . كاميان زياتر به رزه وه ندى بۆ خويان و كوئمه لگا تيا بوو ده توانن ئه م داوا بكه ن. و اتا مه رج نيه هه موو بكوژئىكى به ئه نقه ست و ناحه ق به پئى ئه م ئايه ته بكوژرئته وه ، سزاي قصاص له سه ر جئى به جئى بكرئت. به لام هه روه ك له باسه كانى تر ئامازه كرا . بۆ هه ندئيك تاوانى كوشتنى به ناحه ق به راستى ته نها چاره سه رى تاوانه كه سزاي قصاصه ، به تايبه تى ئه گه ر كه سيك ناسراو بئت خۆ ين ريز و خراپه كار ، وه بۆ جارى يه كه مى نيه كه خه لكى كوشتبئت ، ئه وه وه ك زانايان ده لئين ئه م جۆره كه سانه بۆ خاوه ن

^(۱) بروانه تفسير المنير: . وهبة الزحيلي، ۴۷۰/۱

^(۲) بروانه/ولكم في القصاص حياة. عاشق المجربة موقع الشبكة. الكويتية.

^(۳) بروانه من اسرار القرآن : د. زغلول النجار موقع . زغلول النجار

^(۴) بروانه تفسير الطبري: ۱۲۲/۲ / بروانه القواعد القرآنية القاعدة التاسعة عشرة: د. عمر عبدالله المقبل.

^(۵) بروانه تفسير ابن كثير، لا په ره ۵۸.

^(۶) سوره تى الاسراء: ئايه تى ۳۲.

^(۷) تفسيرى ئاسان، لا په ره ۲۸۵.

بکوزیش نیه داوای عه فوی بکات^(۱)، به لام هه ندیک جار ده کریت ناشت بینه وه له سه ر خوین بابی، نه گهر بکوژ بۆ جاری دووه می نه بیته، وه به رژه وهندی خزم و که سی کوزراو له وه دابیت خوین بابی (الدیه) وه ریگرن، چونکه خاوه ن منال و که م ده رانه تن، نه وه و اباشه بو به رژه وهندی نه وان له وه دایه له حیاتی داواکاری سزای قصاص / داوای (دیه) خوین بابی بکریته.

وه نه گهر خاوه ن کوزراوه که پیوستیان به (دیه) نه بوو باری دارایان باش بوو بکوزیش باری دارایی خراب بوو، نه وه خوای گه وره پیستی خویشه له م کاتانه دا به بی به رامبه ر لیی خویش بیته. هه ر چه نده لای مه زهه بی پیشه و مالک ره زای خوای له سه ر بیته. نه گهر خاوه ن خوینیش عه فوی کرد ده ستلآت / حکومه ت ده توانیت سزای ته می کردن (تعزیر) نه ک قصاص بۆ بکوژ ده ریکات. ئینجا لییره وه ده رده که ویت نه بی خه لک بزانیته له کام کات خاوه ن خوین داوای قصاص یان عه فو ده کن. وه له فه رموده کان هاندانی لیپوردن ده کریت له تاوانبار و بکوژی به نه نقه ست بۆ هه موو بکوژیک نیه، به پیستی به رژه وهندی ده کریت خاوه ن خوین داوا بکات.

۷- یه کیك له ئیعیازی سزای قصاص نه وه یه، وه ک له تفسیری نابلسی هاتوه^(۲) یه کیك له چه مکه کانی سزای قصاص نه وه یه مافی سزای قصاص دراوه ته خاوه ن کوزراوه که دای ده رچوونی فه رمانی دادگا، په زامه نده فه رمانی دادگا، خاوه ن بکوژ بۆ خوئی نه م فه رمانه جی به جی بکات، چونکه به م کاره بق و کینه ی له دل نامینیت وه دلی دامه زراو ده بیته، وه زۆریه ی جار خاوه ن کوزراوه که به م کاره وایان لی دیت که له تاوانبار و بکوژه که خویش بن، وه ک له زۆر ولآت موسلمانان کان جی به جی کراوه - هه ر له بهر نه مه خوای گه وره هه رچه نده تاوانبار کاریکی زۆر نابه جی کردوه به رامبه ر کوزراو و خزم و که سی کوزراو، خوای گه وره تاوانبار به برای نه وان داده نیت کاتیک ده فه رمویت (یا اُیها الذین آمنوا کتب علیکم القصاص فی القتل الحر بالحر والعبد بالعبد والانی بالانی فمن عفی له من أخیه شیء فاتباع بالمعروف وأداءً الیه بإحسان ذلك تخفیف من ربکم ورحمة فمن اعتدی بعد ذلك فله عذاب الیم)^(۳). جا نه وانیه ی چا و پۆشی شتیکی لیکرا له لایه ن براهیه وه با حه قداری کوزراوه که چاک په فتار بیته و له گه ل بکوژه که دا. وه بکوژه که به جوانی به های کوزراوه که بدات^(۴). نا به م کاره خوای گه وره ورده ورده نه م بق و کینه له ناو دلی خزم و که سانی کوزراو به رامبه ر بکوژ ده ربه نیت، وه یه کیك له خویره وشتی باوه ردار نه وه یه، هه ر کاتیک سته می لیکرا ده توانیت داوای مافی خوئی بکات و به رگری له خوئی بکات، کاتیک خاوه ن خوین گه یشته قه ناعه ت وه گومانی زۆریان لا په یدا بوو نه گه رنه و بکوژه عفو بکن وه لیی خویش بن نه وه چاک ده بیته. هه رگیز جاریکی تر کاریکی نارپه واه به م شیوه یه نه نجام نادات^(۵). نه وه عفو کردنی نه م جوژه که سانه زۆر باشه، نه و کاته خوای گه وره پاداشتیان ده داته وه له حیاتی نه م لی بوردنه.

هه ر وه ک خوای گه وره ده فه رمویت و جزاء سینه سینه مثلها فمن عفا وأصلح فأجره علی الله إنه لا یحب الظالمین^(۶). له توله ی هه ر تاوانیک به نه ندازه ی تاوانه که یه بی زیاد و که م، نه و که سه ی لی خویشبونی هه بیته و چا و پۆشی و چاکسازی بکات نه وه پاداشتی لای خواجه به راستی خوا سته مکارانی خویش ناویت^(۷).

۸- یه کیك له اعجازه کانی تری نایه تی قصاص، خوای گه وره سزای قصاصی نه کردوه به نه رک و پیوست له سه ر خاوه ن خوینی کوزراو یان ده ولته. که نه بی نه م سزایه داوا بکن و جی به جی بکن به رامبه ر به که سیک یه کیك به نه نقه ست و ناحه ق بکوژیت^(۸) هه روه ک هه ندیک نه خوینده وار وا له م نایاته تی ده کات که خوای گه وره ده فه رمویت (کتب علیکم القصاص) لایان وایه وه ک مانای له - کتب علیکم الصیام - وه کتب علیکم القتال ه. به لام رافه ی مفسره کان بۆ نه م نایه ته به م شیویه. نه گهر خاوه ن خوین داوای جی به جی کردنی سزای قصاصی کرد نه و نه و کاته پیوسته بکوژ خو بدات به ده ست دادگا و خزم و که سی کوزراو بۆ نه وه ی سزای له سه ر جی به جی بکن، هه روه ها له سه ر خزم و که سی بکوژه هانی بدن وه داله ی نه دن له شوینیک بیاریزن و به رگری لی بکن بۆ نه وه ی سزاکه ی له سه ر جی به جی نه کریت.

هه روه ها له سه ر خاوه ن خوین نه رک و واجبه که سزاکه وه ک چۆن قورئان ناماژه ی پیکردوه جی به جی بکات زیاده رپه وی نه کات، نابیته له حیاتی منال یان ژن یان پیاویک بکوژیه وه، یان له حیاتی یه کیك چه ند که سیک جا که سی تری بی تاوان نه ک بکوژ بکوژنه وه. نه رکی ده ولته ته نه م سزایه جی به جی بکات نه گهر هاتو هه مو مه رجه کانی هاته دی، وه هه یچ گومانی نه بوو، به م شیوه یه خوای گه وره به رگری له هه ردوو لا

^(۱) بروانه اصول الفقه الاسلامی فی نسبیته الحدید: د.مصطفی زلمی ل ۲۲.

^(۲) بروانه تفسیر آیات القصاص: للنابلسی: موقع النابلس.

^(۳) سوره تی البقره: نایه تی ۱۷۸.

^(۴) تفسیری ناسان: لاپه ره ۲۷.

^(۵) بروانه تفسیر القرآن الکریم للشعراوی، المجلد الثاني ص ۲۵، وه هه روه ها تفسیر ابن کثیر: ۵۸/۲.

^(۶) سوره تی شوری: نایه تی (۴۰).

^(۷) تفسیری ناسان: لاپه ره ۴۸۷۵.

^(۸) بروانه تفسیر المنیر: - وهبة الزحيلي ۴۷۰/۱، هه روه ها تفسیر الطبری ۱۲۳/۲، هه روه ها تفسیری آیات الاحکام / محمد علی السائیس، لاپه ره ۴۸.

دهکات چونکه (رب العالمین) مافی کوژراو بکوژ و خزم و کهسی کوژراو خزم و کهسی بکوژ په چاوه دهکات به په کسانو و دادپه روهی^(۱). نه چا بومان دهرده که ویت هره که پیشتر ناماژمان پیکرد خوی گوره مافی داوه به خاوه کوژراو ده توانن به پیی به رژه وهندی خویان و کومه لگا داوای سزای قصاص بکن یان دبه یان لی بوردن.

۹- په کیک له ئیعجازه کانی تری ئایه تی قصاص باس کردنی (دبه) خوین بایی له جیاتی سزای قصاص - له کوشتن به هله کاتیک خوی گوره ده فهرموویت (دبه مسلمه الی اهل * نه مه خوی له خویدا هاند ریکی به هیزه بو خاوه کوژراوه کان که تهنه داوای سزای نه کن، به لکه و باشه به تایه تی نه گهر به رژه وهندی خاوه کوژراوه کان له وه دادیت له جیاتی قصاص دبه وه ریگرن. نه مه مافی که ده توانی له بکوژ وه ریگرن وه که فهرزیک له سه ریان. بو نه خوین باییه (دبه) نه بییت له پاره ی بکوژ بدیت په کسر و راسته وخو، نه گهر نه بو که رز بکات. هره له بهر نه وه په زانایان ده لئین له و چینانه ی که زه کاتیان بو ته رخان کراوه. قه رزداره کانن. نه چا شه ریعه تی ئیسلام هانی خه لکی ده وله مند ده دات که زه کات به قه رزدارانی دیه ی کوشتن بدن تاوه کو بتوانن پاره که بدن به خاوه کوژراوه کان به م شپوه په ش خاوه خوین هان ده دریت له جیاتی داوای سزا داوای خوین بایی بکن^(۲).

۱۰- په کیک له ئیعجازی ئایه تی قصاص خوی گوره ئاسانکاره و سوز و میهره بانی به رامبر تاوانبار کردوه. که ریگای داوه و خه لک هان بدات له جیاتی سزای قصاص و کوشتنه وه خوین بایی لی وه ریگریت. بو نه وه ی بگریته وه په شیمان بیته وه جاریکی تر نزیکی هیچ تاوانیک نه بییت.

۱۱- له ئیعجازی ئایه تی قصاص. نه وه په ده کریت که سانیکن یان ده ولت شه فاعه ت یان هانی خاوه کوژراو بدن به رازیبونیان به دانی خوین بایی یان عفو به بی به رژه وهندی له جیاتی جی به جی کردنی سزای قصاص. چونکه نه م ده سته لاته دراوه به خاوه خوین به گویره ی به رژه وهندی په کیک له مافه کانی کوشتنی به نه نقه ست داوا بکات وه ناماژمان پی کردوه^(۳).

۱۲- په کیک له ئیعجازه کان نه وه په خوی گوره قه ده غه ی کردوه بو خاوه خوین به بی دادگا به خویان سزای قصاص جی به جی بکن، وه نه گهر هاتوو په کیک به م کاره هلسا نه وه توشی سزا ده بییت، چونکه به بی دادگا نه م پشپوی و ئالوزه روو ده دات چه ندین کهسی بی تاوان ده کوژریت.

۱۳- زانایان زور به وردی باسی مهرج و چونیته جی به جی کردنی سزای قصاص بیان کردوه له بهر نه وه بو دادوه و ده سته لات هیه که داواکاری خاوه کوژراو جی به جی نه کات نه گهر مه رجه کانی به شپوه یه کی گشتی نه هاتونه جی، یان گومانیک هه بوو له بابه ته که^(۴).

۱۴- خوی گوره له ئایه تی قصاص هره شه ده کات سهر خزم و کهسی کوژراو نه گهر ناشت بوونه وه له سهر (دبه) خوین بایی یا لی بوردن بی به رامبر. داوای خزم و کهسی کوژراو ده ست دریزیان کرده سهر بکوژ، یان کهسی بکوژ. نه مه تاوانیک گوره په و لادانه له و په پیمان و گفتانه ی داویانه وه نه مه نیشانه ی منافق و پیوا خرابانه، وه خوا توشی ئازار و نه شکه نه چان نه کات. وه دادوه نه بییت سزای دادپه روه رانه یان بدات هره که خوی گوره ده فهرموویت :

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلِ الْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْأُنثَىٰ بِالْأُنثَىٰ فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَاتَّبِعْ بِالْمَعْرُوفِ وَأَدَاءٌ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ ذَلِكَ تَخْفِيفٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ فَمَنْ اعْتَدَىٰ بَعْدَ ذَلِكَ فَعَلَهُ عَدَابٌ أَلِيمٌ)^(۵). نه وه ی له وه دوا ده ست دریزی بکات و له سنور بترازیت سزای به ئیشی بو ناماده کراوه^(۶). سزای قصاص له قورئان سزایه کی مام ناوه ندیه له چاوه سزای ئاینه کانی پیشتر. چونکه له ته ورات ته نها باسی قصاص کراوه. خاوه خوین ته نها بو ی هیه داوای سزای قصاص بکات، بو ی نیه نه داوای دبه و خوین بایی بکات نه عفو بکات. وه له ئینجیل ته نها داوای عفو کردوه، نه قصاص و نه دبه، به لام له قورئان هره سی داواکاری بو خاوه خوین دانوا به پیی به رژه وهندی خویان داوای په کیک بکن^(۷) شه ریعه تی ئیسلام مام ناوه ندیه و کذلک جعلناکم امةً وسطاً لتکونوا شهداء علی الناس ویکون الرسول علیکم شهیداً وما جعلنا القبلة التي کنت علیها الا للعلم من یتبع الرسول ممن ینقلب علی عقبیه و ان کانت لکبیره الا علی الذین هدی الله وما کان الله لیضیع جعلنا القبلة التي کنت علیها الا للعلم من یتبع الرسول ممن ینقلب علی عقبیه و ان کانت لکبیره الا علی الذین هدی الله وما کان الله لیضیع

(۱) بروانه تفسیری القرآن للشعراوی: ۲۲/۲ هره وه تفسیر ابن کثیر: ۴۳/۱.

(۲) بروانه عدالة القصاص و همجية الاعدام: د. محمد حبث.

(۳) بروانه عدالة القصاص و همجية الاعدام: د. محمد حبث.

(۴) بروانه عدالة القصاص و همجية الاعدام: د. محمد حبث.

(۵) سوره بقره: ئایه تی ۱۷۸.

(۶) تفسیری ئاسان: لاپه ره ۳۷.

(۷) بروانه تفسیری القرآن للشعراوی: ۲۴/۲، و تفسیر ابن کثیر: لاپه ره ۳/ ۶۱.

إِيمَانِكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ^(١). جا بهم شیوهیه ده رکهوت که نایهتی سزای قصاص چه نندین تبعیجاری تیایه ئه وانهی داوا ده کهن که ئه م سزایه نه مینئی یان بگوریئت ئه مانه زوریه ی ئه و که سانهن ته نها یاسایان خویندوه شه ریعه تیان نه خویندوه یان ژیرو هوشی خویندوه به کارناهیین، چونکه وهک خوی گوره فرموی ئاماره مان پیکرد ته نها (اولو الالباب) خاوهن عقل و ژیره کان له مه به سستی سزای قصاص ده گهن ۰ بویه خوی گوره ده رباره ی ئه م جوړه که سانه ی داوا ی نه هیشتنی جی به جی کردنی ئه حکامه کانی شه ریعه ت ده کهن ده فهرمویت (وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ)^(٢)

ته وهره ی پینجه م

توانج و ره خنه کانی سزای قصاص له قورئانی بیروز و پوچله کردنه وه و وه لام دانه وه یان

له کون و نوی له رابردو ئیستا چه نندین ره خنه و توانج کراوه و ده کریت ده رباره ی سزای قصاص بکوشتنی به ناحق، هه ندیک له م توانج و ره خنه باس ده کهین وه لامیان ئه دینه وه، هه روهک تویره زانو مفسره کان باسیان کردوه.

۱- هه ندیک به ناو ره وشنه بیران بانگه شه ی ئه وه ده کهن که سزای قصاص - توله سندنه وه یه وه دربرینی رق و کینه یه له تاوانبارو بکوژ، وه سزایه کی ژور توندو قورس و بی زه یانه یه، له گه له بارو دخی ئه م سه رده مه و پیش که وتن و شارستانیته ت و چه رخی زانست و ته کنه لوچباش ناگونجی. وه به قسه ی ئه وان ئه م نایه تانه ی باسی سزای قصاص ده کات تاییه ت بوو بکو سه رده می پیغه مبه ر درودی خوی له سه ر بیته، له گه له بارو دخی ئه م سه رده مه ناگونجی ئه مرؤ چه نندین یاسای تر هیه ده توانی له جیاتی قصاص جیبه جی بکریته. ده لئین با ولاته پیش که وتوه کان و جیهان ولاتانی موسلمان و موسلمانان به دوکه و وتوو کونه په رست دانه نین.^(٣)

بو وه لام دانه وه ی ئه م توانجه و توانجه کانی تر ده لئین :

ئه م نایه ته ی باسی قصاص ده کات له قورئانی په روه رداگر هاتوه بو هه موو کات و سه رده می که له لایه ن دروست که رو په روه رداگری هه موو جیهان. خوا مروقی دروست کردوه - وه هر ئه و رینمایه ی کردوه بو ئه وه ی به به خته وه ری بژیته له دونیا و قیامته پیویسته رینمایه یه کان جیبه جی بکه یین، چونکه که س وهک خوا زانو و شاره زاترو دلسوزترو به به زه یی تر نه. نمونه ی ئه م نایه تانه وهک نمونه ی ئامرازیکه که ده زگایه ک دروستی کرد بیته ئینجا له گه له ئامرازه که شیوه ی به کاره ییانی ئامرازه که ی داناییت. هه رکات هه ر که مو و کورتی و تیک چوونیک له م ئامرازه هه بیته به پیی ئه م رینمایه یانه ئه بی ئامرازه که چاک بکریته وه.

ئه وانه ی ده لئین ئه م نایه ته له گه له ئه م سه رده مه ناگونجی ئه مه نه که ته نها ره خنه له یاسای قصاص ده گرن - به لکو ره خنه له زوریه ی نایه ته کان ده گرن که له گه له بیروهوشی ئه وان نه گونجی. ئه وانه ئه م فرموده یان له سه ر جیبه جی ده کریت (ثُمَّ أَنْتُمْ هَؤُلَاءِ تَقْتُلُونَ أَنْفُسَكُمْ وَتُحْرَجُونَ قَرِيبًا مِّنْ دِيَارِهِمْ تظَاهَرُونَ عَلَيْهِم بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَإِن يَأْتُوكُمْ أُسَارَى تُفَادُوهُمْ وَهُوَ مُحْرَمٌ عَلَيْكُمْ إِخْرَاجُهُمْ أَفَنُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ فَمَا جَزَاءُ مَنْ يَفْعَلُ ذَلِكَ مِنْكُمْ إِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرَدُّونَ إِلَى أَشَدِّ الْعَذَابِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ)^(٤)

ئه وه ئاشکرایه خوی گوره داوامان لی ده کات ئیمه باوه به هه موو نایه ته کانی قورئان به یینن جیبه جییان به که یین ناکری ئیش به هه ندی نایه ت بکریته و ئیش به ئه وانی تر نه کریت، وه هه رکه سیک واکات بلتت ئه م نایه ته بو ئه م سه رده مه ناگونجیت له گه له ژیرو به رژه وه نندیمان ناگونجیت - ئه و به بی بروا هه ژمار ده کریت،^(٥) چونکه خوی گوره داوامان لی ده کات ئیمه کار به هه موو نایه ته کانی قورئانی په ریز بکه یین له هه موو کات و شوینیک وهک ده فهرمویان احکم بینهم بما أنزل الله ولما تتبع أهواءهم واحذرهم أن يفتنوك عن بعض ما أنزل الله إليك فإن تولوا فاعلم أنمأ يريد الله أن يصيبهم ببعض ذنوبهم وإن كثيرا من الناس لفاسقون.^(٦)

وه ده لئین ئه م سزایه زور قورس و تونده به رامبه ر تاوانبارو بکوژ، له وه لام دا ده لئین، هه روهک پیناسه ی قصاص کراوه. یه کسان ی هاوشیوه یه، وانا چوون بکوژ کردویه تی به م شیوه یه ش کاری له گه له ده کریت، نایه ئه و کاره و تاوانه ی بکوژ کردویه تی ژور توندو قورس نیه، به رامبه ر کوژراو که س و کاری. نایا ئه م کاری توندی به کارنه هییناوه، بو چ ته نها به رگری له بکوژ ده کهن وه به رگری له کوژراو خاوهن کوژراو ناکه ن. داوی مه به ست له م سزایه دربرینی رق و کینه نیه به رامبه ر بکوژ، به لکو مه به ست له وه که س نه توانی ئه م جوړه تاوانه بکات

(١) سورة البقرة: ١٤٣

(٢) سورة الملك: نایه تی ١٠.

(٣) بروانه العقوبة ابو زهرة له لاپه ره ٣٨، دحض الشبهات التي تثار حول العقوبات الشرعية: د. عبدالعزیز فوزان، توژیینه وه بلاواکراوه له گوفازی (البیان) ژماره ١٩٣

لاپه ره ١٦.

(٤) سورة بقره نایه تی ٨٥.

(٥) بروانه بؤته م باه ته الاسلام و للبرائیه نقیظان لا یجتماعان: شحاته محمد صفر، ل ١٧

(٦) سورة مائدة: ٤٩.

،وه خه لکی تر پهنده وهر بگرن، واتا به جی به جی کردنی ئه م سزایه خوینی هه زاران که س ده پارێزێت. راسته سزایه کی قورس و تونده، به لام دادپهروه ری و مرۆقابه تی ئه مه ی پیوسته، چونکه هه مان ئه و کاره ی بکوژ کردویه تی هه مان کاری به رامبه ر ده کرێته وه. ئه مه یه کسانه دادپهروه ری تبادابه، به لکو سته م و بی به زه یی له مه دابه ئه گه ر تاوان بار به قصاص سزا نه درێت. هه روه ها ئه م جوړه سزایه ته نها بۆ کوشتنی به ئه نقه ست ده کرێت وه که سیکی ژیرو بالغ به ئاره زوی خۆی ئه م تاوانه ئه نجام بدات.⁽¹⁾

۲- ده لێن یاسای و سزای قصاص پیچه وانه ی هه موو په یمانه کانی مافی مرۆقه، وه بایه خ به چاکسازی و په روه ده کردنی تاوان بار نادات- که په کێکه له ئامانجه کانی سزا بۆ تاوان کاران. وه تاوان بار قوربانی خه رابه کانی کۆمه لگایه. تاوان بار نه خووشی ده رونی هه یه پیوستی به چاره سه ر کردن و چاکسازی، نه ک کوشتن و قصاص و سزادان، وه ده لێن ئه م سزایه له گه ل که سایه تی تاوان بارو بارودۆخ و ئه و شتانه ی پالی ناوه بۆ ئه نجام دانی ئه م تاوانه ناگونجی.⁽²⁾

له وه لام دا هه یچ یاسا ئابنیک ئه وهنده ی ئیسلام بایه خ به په روه ده کردنی مرۆق و چاک سازی نه داوه. به چه نده ها شیوه قورئان زۆر ریژی له مرۆق ناوه کاتیک ریژ له خۆی و ده وروبه ری ده کرێت، گه ر ئه م مرۆقه له سه ر هه ر بیروباوه نه ته وه یه ک بیته، خوا ده فه رموی (ولقد کرمننا بني آدم). ئه وانه ی ده لێن ئه ی ره چاوی بارودۆخی تاوان بار بکرێت. ئیمه ده لێن مرۆقه هه رچه ند سته می لی بکرێت له هه ر بارودۆخیک بیته، به لئێ ژیان پره له کیشه، به لام پیوسته مرۆق چاره سه ری کیشه کان بکات به ژیرانه نه ک په نا بۆ کوشتنی به ئه نقه ست بیات، به لکو سکالا به رزیکاته وه بۆ دادوه. ئه وانه ی ده لێن ئه م جوړه تاوان بارانه نه خووشن ئه ی ره چاویان بکرێت نه ک سزا.⁽³⁾

ئیسلام کاتیک ئه م سزایه ی داناوه ره چاوی هه موو شتیکی کردوه ئه مه تاوانیکه به رامبه ر هه موو تاک و کۆمه لگه - ئه مه به م تاوانه ته نها سته م و ده ست درێژی نه کردوه له یه ک مرۆق به لکو له هه موو کۆمه لگا. زیانی به خزم و که س و دۆست و هه موو کۆمه لگای بکوژه که کردوه وه ک خوا ده فه رمویت (من قتل نفسا بغير نفس او فساد فی الارض فکانما قتل الناس جمیعا....)⁽⁴⁾، به لام ئه وانه ی ده لێن ئه م جوړه که سانه نه خووشی ده رونیان هه یه پیوسته ره چاوی بارودۆخیان بکرێت نه ک به سزادان.

لێره دا قسه ی مامۆستامان د. نظام الدین عبدالحمید ده که م (به چ پیوه ری و ژیریک ئیمه سزای که سی که نه دین که هه لساوه به کوشتنی که سی که به ئه نقه ست که زۆر شانازی به هیزو ده سه لات و ژیرو سامانی خۆی بکات، وه به جوړه ها ریگا و شیوا هه ول بدات هه موو ئاره زوه کانی خۆی به یه نیته دی. ئینجا که سیکی بی تاوان بکوژیت. وه ئیمه سوژمان هه بیته به رامبه ری بلێن ئه مه پیوستی به چاره سه ر هه یه نه ک سزا.⁽⁵⁾ هه روه ها ابن تیمیه ده لیت (سزا کانی قورئان سوژو به زه یی خوی میهره بانه بۆ به نده کانی بۆ چاک کردنیان، هه روه ک باوک سزای رۆله که ی خۆی ئه دات. وه پزیشک چاره سه ری نه خووش ده کات.⁽⁶⁾

۳- یه کیک له ره خنه و گومانه کانی تریان ئه وه یه ده لێن به پیی قورئان سزای قصاص مافی خاوه ن و خزم و که سانی کوژراوه که یه (فقد جعلنا لولیه سلطانا). ده لێن ده بوایه ئه م مافه بۆ ده سه لات با نه ک بۆ خزم و که سه کان، چونکه ئه مه ئه بیته مایه ی ئه وه لایه نی رق و کینه ی خاوه ن کوژراو زال بیته.⁽⁷⁾

بۆ وه لامی ئه م ره خنه خوینهر بگه ریته وه بو ته وه ری چواره م له ئیجازی ئایه ته که زاناو موفسه ره کان زۆر به چاکی رونیان کردوه له به رچی خوی گه وره ئه م ده سه لاته ی داوه ته خاوه ن کوژراو نه ک ده سه لات.

۴- یه کیک له ره خنه و گومانه کانیان ده لێن زۆر جار له وانیه تاوان بار بکوژ بی تاوان ده ریچیت دوی ئه وه ی فه رمانی سزای قصاصیان له سه ر جیه جی کرد. چونکه ده لێن دادوه هه رچه ند هه ول بدات بۆ ئه وه یی حوکه که ی به راست و دروست ده ریچیت، له وانیه ته ووشی هه له بیته. وه هه له فه رمانی یاسای قصاص ده ریچیت، په له ی لی بکریت. ئینجا دوی ناتوانریت ئه م بکوژه زندوو بکریته وه، به مه زیانیکی یه کجار زۆر رووده دات.

(1) بروانه شهباه حول العقوبات في الاسلام والرد عليها: ابراهيم توفيق النجاري/ موقع صيد الفوائد.

(2) بروانه - العقوبة - ابرو زهرة، لاپه ره ۲۸.

(3) بروانه ماسته رنامه ی به نده: (حکم الانتحار): لاپه ره ۱۷۵.

(4) سورة مائدة: ئایه تی ۲۲.

(5) بروانه بۆ ئه م بابته جناية القتل المعتمد: د. نظام الدین عبدالحمید، ص ۲۲، وه هه روه ها ماسته رنامه ی به نده (حکم الانتحار في الشريعة الاسلامية): لاپه ره ۱۷۳.

(6) بروانه السياسة الشرعية في اصلاح الراعي والرعية: ابن تیمیه: ل ۲۰۵.

(7) بروانه العقوبة ابو زهرة ص ۳۸۱ ودحض الشبهات التي تثار حول العقوبات الشرعية د. عبدالعزیز الفوزان.

لهوه لآمدا ده لآين . (سزای قصاص) زور ورده كاری و مه رجی تیا دا دانراوه ، وه ئه بې به لگه ی به هینو بی گومان سه لمینراییت . چ له لایه ن بكوژكه چ له لایه ن شایه ده وه - چنده ها به لگه و نیشانه ی به هین هیه كه ئه م تاوان باره به ئه نقه ست به بی هوی شرعی ئه م تاوانه ی ئه نجام داوه .^(۱)

۵- ده لآين سزای قصاص- له پووی ئابوری زیانی هه به - چونكه ئه بیته له ناو بردنی ئه ندامیک له كومه لگا- له وانه یه ئه گه ر سزای تری بۆ دابنریت دوا ی بگه ریته وه بۆ كومه لگا و خزمه تی ولات بكات به شدار بیته له زیاد كردن و په ره پیدانی داهات و سامانی ولات .

له وه لآم دا . دوا ی ئه وه ی سه لمینرا كه ئه و كه سه مروقیکی به ناحق كوشتوه ، زور ده گمه نه بگه ریته وه ناو كومه لگا به شدار بیته له خزمه ت كردنی ولات و زیاد كردنی داهات ،- مه گه ر له لایه ن خزم و كه سه كانی كوژراو لی خوشبوونی بۆ ده ربجیت ئینجا چ خوینی با بیان لی وه ر گرتبیته یا به بی پاره و مال لی خوش بوونی بۆ ده رچووییته . به لآم ئه گه ر له جیاتی سزای قصاص سزای به نكردنی بۆ ده رچووییته ، جا چ بۆ هه تا هه تا ، یان چه ند سالگی زور .

ئه مه ئه بیته ئه وه ی زیاتر باری حكومه ت قورس بكات . وه ئه بی پاره و داهاتی دیاری كراو ته رخا ن بكریت بۆ دابن كردنی سجن و هه موو پیداوستییه كان و چاودپرو پاسه وانی به ندیخانه . كه چی یاسای قصاص له رووی دارایی پاره یه کی زوری ناوی . ئه رك ناخاته سه ر ده ولته به چه ند كات ژمیريك كاره كه ئه نجام ده دریت .^(۲)

۶- له وه لآمی ئه وانه ی كه ده لآين واباشه ئه م سزایه بگوریت به سزای به نكردن هه روك زور له ولاتان ئه م كاره یان كرووه ده لآين . ئه م سزایه خوا ی گه وره دای ناوه له هه موو كه سیک شارزاترو داناترو زاناترو دلسوزترو . ئینجا ئه وانه ی ده لآين با به ند بكریت بۆ چاكسازی وه باشتر كردنی تو مه ت بار ، ئایا ئه و كه سه ی هه تا هه تا به ند بكریت چ سود وه رده گریته له م چاك سازیه ، چونكه چاریکی تر نایه ته ناو كومه لگا . دوا ی دل و ده رونی خاوه ن كوژراوه كان به م به نكردنه خوش نیه و دانامركیت ، ئه وان كه سیکیان لی فه وتاوه . هه روه ها به نكردن نابیته په ند و ترسینه ر بۆ كه سانی تر . به تاییه تی- ئه مرو به ندیخانه كان وایان لی هاتوو به هیه چ شیوه یه ك نابیته هوی ئه وه ی بیته په ند وه رگرتن ترساندن تاوان باران ، به ندیخانه سیجهم خواردنی باش و مكیف و ساردكه ره وه و تلفزیونی تیا یه . جوره ها ئامرازی رابواردنی تیا یه زور كه سه هه بوه پی خوش بووه هه ر له به ندين خانه بمینیتته وه . ده گپرنه وه كه سیکی تاوان بار دوا ی ئه وه ی چه ندين سال به ندیوه ئینجا به ره لآ كراوه . هه ر له م روزه هاتوو ده ره وه منالگی بی تاوانی كوشتوه بۆ ئه وه ی بیته وه بۆ به ندیخانه ، هه ندیک كه سه ئه مرو به به ندیخانه ده لآين (ته مه ل خانه) هیه ئه رکی له سه ر نیه جیگای نوستن و خواردن و هه وانه وه ی باش بۆ ئاماده كراوه . هه روه ها له قورئان سزای قصاص ته نها بۆ یه ك جوره تاوان دانراوه ئه ویش كوشتن به ئه نقه سی كه سیکی بی تاوان . به لآم له زور له یاسای ولاتان سزای اعدامیان داناوه بۆ چه ندين تاوان . كه به پیی یاسای ده ستردی خو یان و رای یاسا ناسانی ولاته كه یان . و زور تاوانی شارستانی و سه ربازی و ئابوری ده گریته وه .^(۳)

ئه وانه ی ره خنه ده گرن له یاسای سزای قورئان بۆ چ بۆ خو یان یاسای ده ستردی خو یان و ریگایان داوه به له سی داره دانی كه سانیک . كه تاوانیان سو كتره له كوشتنی به ئه نقه ست

۷- یه كیک له ره خنه كانیان ده لآين ئه م سزایه (قصاص) كۆنه وه هیه گوران كاری به كارنه هاتوو . كاتی به سه ر چوو بۆ سه رده می ئیستا شارستانیته تی ناگوچی ده مان گه ریته وه سه رده می كۆن و تاریکی مروق ، دوا ده خات .

وه لآم : مروقی ژپرو زاناو ته نها ته ماشای كاتی ده رچوونی یاسا كه ناكات . پیوه ری بۆ راستی و دروستی هه ر یاسا یه ك كات و شوینی نیه . به لكو تا چ راده یه ك ئه م یاسا یه ده توانی ئه م ئامانجه ی بوی دانراوه دینیته جی . هه روه ها مه رج نیه هه موو شته كۆنه كان . كاتیان به سه رچوو بیته سوودی بۆ ئه مرو نه بیته ، زور شت هه یه نه گوره تا دنیا دنیا مابیت با یه خی خوی هه ر هه یه ، وه ك ئه وانه ی پییان ده وتری یاسا سروشتی یه كان .

ئه مانه له گه ل سروشتی ئاده میزاد ده گونجی چونكه ئه م یاسا له لایه ن په روه ردگار ده رچوو . په روه ردگاری هه موو جیهانه . ئایا ئه وانه له خوا ی مه زن و په روه ردگار زاناترو داناترن ، ئه وه ی ئه م راستیه ده سه لمینی ئه وه یه كه ئه م سزایه له چه ندين سه ده له زوریه ی ولاته موسلگانه كان جیبه جی كراوه ، هه رچه نده ئه م ولاتانه جیا وازیان هه بوو له كه لتوو داب و نه ریت و پله ی شارسانی . هه روه ها ئیستا له ولاتی سعودیه جیبه جی ده كریته بی ئه وه ی هیه چ كومو كوری هه بی ، وه ده ره نجامیکی زور باشی هه بووه ، بوته مایه ی ئه وه ریژه ی تاوانی كوشتن زور كه متر بیته له چا و ولاتانی تر به هوی جیبه جی كردنی ئه م سزایه .^(۴)

^(۱) بروانه الشبهات المثارة حول عقوبات القتل في الاسلام: دزعلي عبدالرحمن.

^(۲) بروانه عقوبة الاعدام بين مؤيد ومعارض: د. يوسف القرضاوي، موقع/ منتدى الحقوق.

^(۳) بروانه عقوبة الاعدام دراسة مقارنة: محمد عبداللطيف: ۲۰۲۲.

^(۴) بروانه دحض الشبهات التي تثار حول العقوبات الشرعية د. عبدالعزيز الفوزان.

۸- په کيکي تر له رهځنه کانيان ده لئين سزای قصاص ژماره ی کوژراوه کان زیاتر ده کات. له کاتیک مه به ست له سزا ژماره ی کوشتیار که متر بیته وه ، نه وه په کیک ده کوژیت، به پیی سزای قصاص نه بیته په کيکي تریش ی کوژیتته وه. وه ده لئين هم سزایه نه بوته ته هوی نه وه ی تاوانی کوشتن بن بر بکات و که م بکاتوه، به لکو دیارده ی کوشتن هر فراوانه.

له وه لاما: به پیچپه وانه هه روه که له اعجازی نایه ته ده رکه وی ژماره ی کوژراوه کان زور که متر ده کات. له بهر نه وه ی نه وه که سه ی بزانیته نه گهر په کیک بکوژیت ده کوژیتته وه. نه وه هه رگیز هه ول نادات که س بکوژیت به مه ژیانی خوی پاراست و وه ژیانی خه لکی تریش. هه روه ها نه گهر نه م سزایه جیبه جی نه کرا نه وا خزم و که سی کوژراو هه ول نه دهن بؤ خویان توله ی کوژراوه که یان بکه نه وه. زورچار ده بیته شه ری نیوان چه ند هوز له نه نجامدا چه ندین که س ده کوژیت. که واته سزای قصاص باشتین شته بؤ نه هیشتنی تاوانی کوشتن. ده رباره ی نه وه نه م سزایه دیارده ی کوشتنی بن بر نه کردوه.

نیمه نه گهر سه بری نه و ولاته بکه ی که یاسای قصاصیان تیادا جیبه جی ده کریت بومان ده رده که وی ژماره ی تاوانی کوشتن زور که متره له وه ولاتانه ی که سزاکه جیبه جی ناکریت وه ولاتی سعودیه ، له کوتایی دا چه ند خالیک هه یه پیویسته رونی بکه ی نه وه بؤ نه و که سانه رهځنه ده گرن له سزای قصاص.

۱- نه م سزایه خوی گهره دایناوه بؤ به رژه وه ندی ناده میزاد ، خوی گهره هچ شت داوا ناکات نه گهر بؤ هینانی سودو که لک وه لابردنی زیان و خرابه نه بی

۲- کاتیک خوی گهره نه م سزایه ی داناوه. زوری نه کردوه له خزم و که سی کوژراو داوی توله قصاص بکه نه وه، به لکو هانی داون نه گهر به رژه وه ندی له وه دابیت نه م سزایه جیبه جی بکه ن با داوا بکه ن، نه گهر به رژه وه ندی له مه دا بی با داوی خوین بکه ن، نه گهر نا با داوی لپوردن بکه ن وه خوی لپورده ی پی باشه به لام بؤ هه موو تاوان باریک نا.

۳- نه م سزایه ته نها له لایه ن ده سه لانداری حاکم جیبه جی ده کریت ، کاتیک هه موو خاوه ن بکوژان ریک بوون له سه ر داوی سزای قصاص نه گهر په کیک له خاوه ن کوژراو لی بوردی هه لپژارد نه و سزای قصاص جیبه جی ناکریت.

۴- نه م سزایه خاوه ن کوژراو دلنیا ده کاته وه خویان به توله کردن هه ل نه ستن. ده سه لات بویان جیبه جی ده کات نه گهر نه وان مه به ستیان بوو به مه ش ولات دور ده بیته له نازاوه.

۵- مه به ست له جیبه جی کردن سزای قصاص په کسانو و دادپه روه ریه بؤ نه وه ی که س نه توانی که س به بی هؤ بکوژیت، وه خه لک له خویان دلنیا بن هیمنی و ناشتی بلاویته وه له ولات.

۶- ده ولت ناتوانی سزای قصاص جیبه جی بکات نه گهر خاوه ن خوین داوا نه کات یان عه فوی کرد، نه مه وا ده کات که دادوه به ویستی خوی سزای قصاص ده ر نه کات.

۷- بوونی دیه داوی خوین بایی هانده ره بو خاوه ن کوزراوان داوی سزای قصاص نه که ن.

۸- سزای قصاص ته نها له کوشتنی نه نقه ست و به بی هؤ ، نه بی هه موو مه رجه کانی تیا بیته. که واته نه گهر به نه نقه ست نه بوو یان گومانیک هه بوو له سه لماندنی کوستنه که نه م سزایه قصاص جیبه جی ناکریت- هه ر بویه نه م سزایه له کوشتنی به هه له، یان گومان جیبه جی ناکریت.^(۱)

ده رنه نجام و پيشنیا ره کان

ده رنه نجامه کان:

۱- مه به ست له اعجازی تشریعی قورئان جیاوازی و پیش که وتنی قورئانی پپروژه له و یاساو بنه ما بنه ره ته کانی پیداو یستی جوړه کانی ژیان که به هچ شیوه یه که سیکی تر ناتوانی کوتایی بهیننی نه گهر لای خوی گهره نه بی.

۲- وشه ی القصاص که له قورئان هاتوو به مانای په کسانو و هاوشیوه یه بؤ سزای تاوان باری کوشتنی به نه نقه ست و ناحق هاتوو چونکه سزاکه په کسانه به و کارو تاوانه ی بکوژ کردویه تی.

۳- وشه ی القصاص له ناوه روکدا به مانای ژیانی راسته قینه یه، چونکه ژیانی راسته قینه نه و ژیانه یه، که کوشتنی ناحق ی تیدا نیه. نه وکات خه لک به خویشی و هیمنی و ناسودیه ی ده ژین.

۴- وشه ی قصاص خوا له قورئان به کاری هیناوه بؤ جوړه سزایه کی دیاری کراو، نه گوره له هه موو کات و شوین و زه مانیک جیبه جی ده کری.

۵- وشه ی اعدام زور جیاوازه له ناوه روک و ماناو نه حکامه کانی له گه ل وشه ی قصاص.

^(۱) بروانه عدالة القصاص وهمجية الاعدام، سه رچاوه ی پیشوو.

- ٦- التشريع الجنائي الاسلامي: عبدالقادر عودة، دار الكتاب العربي، بيروت-لبنان.
- ٧- التعريفات: للجرجاني، مطابع دار الشؤون الثقافية العامة، بغداد.
- ٨- تفسير الكشاف: ابو القاسم محمد بن عمر الزمخشري ط ١، ١٩٩٨.
- ٩- تفسير الطبري: لمحمد بن جزير الطبري، المحقق محمد شاکر ابو فهر.
- ١٠- تفسير المنار محمد رشيد رضا دار المعرفة بيروت لبنان.
- ١١- تفسير آيات الاحكام: محمد علي السائيس مطبعة محمد علي صبيح
- ١٢- التفسير الكبير: للرازي الامام فخرالدين الرازي ابو عبدالله محمد بن عمر بن الطبرستاني دار الكتب العلمية بيروت سنة النشر ٢٠٠٤، الجزء الاول.
- ١٣- تفسير البيضاوي: ناصرالدين اب الخير عبدالله بن عمر بن علي البيضاوي دار احياء التراث العربي بدون سنة / موقع المكتبة الاسلامية.
- ١٤- تفسير القرآن الشعراوي: المجلد الثاني، شركة ميديا، ٢٠١٦،
- ١٥- تفسير المنير: وهبة الزحلي، المجلد الاول، دار الفكر، دمشق، ٢٠٠٧، ط ٢،
- ١٦- تفسير القران العظيم: لابن كثير الجزء الثالث، دار نوبلس بيروت لبنان سنة الطبع ٢٠٠٦
- ١٧- التفسير التربوي للقران الكريم . انور الباز الطبعة الاولى سنة ٢٠١٤ دار النشر للجامعات.
- ١٨- تفسير المنار محمد رشيد رضا دار المعرفة-بيروت لبنان.
- ١٩- تفسير آيات الأحكام محمد علي السائيس مطبعة محمد علي صبيح.
- ٢٠- جناية القتل العمد: د. نظام الدين عبدالحميح بغداد مطبعة اليرموك، ١٩٧٥،
- ٢١- جامع الاحكام الفقهية للامام القرطبي من تفسيره: جمع وتصنيف: فريد عبد العزيز الجندي، الطبعة الاولى، ١٤١٤ هـ - ١٩٩١٤ دار الكتب العلمية بيروت لبنان.
- ٢٢- الجريمة والعقوبة في الفقه الإسلامي الأمام محمد ابو زهرة دار - الفكر العربي القاهرة.
- ٢٣- حاشية رد المحتار- أمين ابن عابدين علي الدر المختار لعلاء الدين الحسفي.
- ٢٤- حاشية الدسوقي: -شيخ محمد عرفة الدسوقي ت١٢٣هـ علي الشرح كبير للدريدي. دار الفكر للطباعة والنشر.
- ٢٥- سنن الترمذي: الامام محمد بن عيسى الترمذي سنة الطبع ١٤٣٢هـ - ٢٠١١ دار الفجر للتراث - القاهرة.
- ٢٦- سنن ابن ماجد الامام الحافظ ابو عبدالله ابن ماجد سنة الطبع ١٤٣١- ٢٠١٠ الناشر دار الفجر للتراث القاهرة.
- ٢٧- السياسة الشرعية في اصلاح الراعي والرعية: احمد بن تيمية- ط ٢، دار الكتاب العربي.
- ٢٨- الصحاح تاج اللغة وصحاح العربية: لأسماعيل بن حماد الجوهري مطبعة دار الكتاب العربي مصر.
- ٢٩- فلسفة العقوبات في القانون و اشروع الاسلامي . د علي محمد جعفر الطبعة لاولي ١٩٩٧ المؤسسة الجامعية للدراسات والنشر بيروت لبنان.
- ٣٠- الفقه علي مذاهب الاربعة:-شيخ عبدالرحمن الجزيري، اعد فهارسها رياض عبد الهادي سنة الطبع ١٩٩٦ دار الفكر لبنان.
- ٣١- الفقه الميسر في ضوء الكتاب والسنة: اعداد نخبة من العلماء المملكة العربية السعودية ،، الطبعة الاولى ٢٠٠٩، دار التقوي.
- ٣٢- القصاص والديات في الشريعة الاسلامية .د: عبد الكريم زيدان . الطبعة الاولى ٢٠٠٧م مؤسسة الرسالة دمشق. سوريا .
- ٣٣- القصاص .دراسة في الفقه الجنائي المقارن د: هاني السباعي الطبعة الاولى الناشر مركز المقريزي للدراسات التاريخية لندن. ١٤٢٥ هـ ٢٠١٤،
- ٣٤- القاموس المحيط: لمحمد بن يعقوب الفيروز آبادي. مطبعة سعادة مصر.
- ٣٥- قواعد قرآنية: د. عمر عبد الله المقبل ال\طبعة الثانية ٢٠١١ م دار الحضارة للنشرالرياض السعودية
- ٣٦- كتاب الكافي في فقه أهل المدينة: يوسف بن عبدالله التمرلي القرطبي: [تحقيق المالكي د.محمد احمد، ط ١، ١٩٧٨.
- ٣٧- لسان العرب: لمحمد بن مكرم بن منظور مؤسسة المصرية العامة.
- ٣٨- المبسوط - شمس الدين السرخسي سنة ١٩٤٠هـ مطبعة بداية السعادة مصر.
- ٣٩- المذهب في الفقه الشافعي: شيخ ابراهيم علي الفيروز آبادي الشيرازي.
- ٤٠- معجم مقاييس اللغة لأبي الحسين أحمد بن فارس بن زكريا، دار الفكر للطباعة.
- ٤١- المعجم الوسيط: ابراهيم مصطفى احمد حسن الزيات والآخرين المكتبة الاسلامية للطباعة والنشر استامبول تركيا

- ٤٢- مختار الصحاح: للشيخ محمد بن أبي بكر عبدالقادر الرازي، مطبعة البابي الحلبي-مصر.
- ٤٣- الموسوعة الفقهية: لجنة من وزارة الاوقاف والشئون الاسلامية. دولة الكويت. الجزء ٣٣
- ٤٤- الموسوعة الجنائية في الفقه الاسلامي: د. احمد البهنسي، دار النهضة العربية، سنة ١٩٧٠، الجزء الثالث.
- ٤٥- مغني المحتاج الي معرفة معاني المنهاج: -شيخ محمد الشربليني الخطيب علي متن المنهاج للامام يحيي بن شرف. دار احياء التراث العربي بيروت، ١٤٥٢هـ،
- ٤٦- المحتاج الي شرح الالفاظ لمنهاج: -محمد ابي عباس الرملي، دار التراث العربي لبنان
- ٤٧- المغني: عبدالله احمد بن القدامة، الطبعة الاولى، ١٩٨٤، -لبنان.
- ٤٨- المقنع في فقه الامام احمد بن حنبل الشيباني: -عبداله احمد بن القدامة المقدسي، ط ١، ١٢٨٢
- ٤٩- المحلي: -محمد علي احمد سعيد ابن حزم: تحقيق احمد محمد شاكر، المكتب التجاري للطباعة -بيروت.
- ٥٠- المفردات في غريب القران: للراغب الاصفهاني، الطبعة الاولى سنة ١٤١٢ هـ دار القلم، دمشق
- ٥١- الملخص الفقهي: د. صالح فوزان، ط ١، دار العاصمة، الرياض.
- ٥٢- نيل الاوطار شرح منتقى الاخبار: لمحمد الشوكاني، دار الفكر دار الحديث-القاهرة.
- ٥٣- الوجيز في شرح التشريع الجنائي في الاسلام دراسة مقارنة مع التشريع الوضعي: د محمد احمد المشهداني سنة ٢٠٠٤ مؤسسة الوراق عمان .
- ٥٤- الفقه الاسلامي وادلته: د هبة الزحيلي. الجزء السابع دار الفكر دمشق، الطبعة الرابعة سنة ١٩٩٧
- ٥٥- المفردات في غريب القران للراغب الاصفهاني. الطبعة الاولى ١٤١٢ هـ دار القلم دمشق بيروت.
- ٥٦- اصول الفقه الاسلامي في نسيجة الجديد د. مصطفى زلمي الطبعة العشرون مطبعة شركة الخنساء بغداد.
- ٥٧- الاسلام و للبرائية نقيضان لا يجتمعان: شحاته محمد صفر، دار الخلفاء الراشدين.

توثيقه وهكان

- ١- الشبهات المثارة حول عقوبة القتل في الاسلام ومناقشتها: د. علي بن عبدالرحمن الحسون/جامعة الملك سعد، ١٤٢٢هـ.
- ٢- حكم تنفيذ القصاص والاعدام بالوسائل الحديثة في الفقه الاسلامي: دحمزة عبد الكريم، موقع الشبكة الفقهية.
- ٣- شبهات حول العقوبات في الاسلام والرد عليها: -ابراهيم بن توفيق النجاري، موقع صيد الفوائد
- ٤- عقوبة الاعدام في القوانين الوضعية والشرائع السماوية. د. بارعة القدسي، مجلة جامعة دمشق-، المجلد ١٩، العدد الثاني اسنة ٢٠٠٣
- ٥- عقوبة الاعدام دراسة مقارنة في القانون الوضعي والشرعية: د. محمد عبد الطيف عبد العال مكتبة الملك فهد سنة ١٩٨٠
- ٦- الاعجاز التشريعي في القران: د. محمد احمد محمد /موقع مركز تفسير الدراسات الاسلامية.
- ٧- بين عقوبة القصاص الشرعية وعقوبة الاعدام الوضعية. د. وليد مصطفى موقع د. وليد
- ٨- الاعلام بالفروق بين القصاص والاعدام: أ. بدرالدين ابراق، موقع اسلام /١/، ٢٠٠٧
- ٩- عدالة القصاص وهمجية الاعدام: د. محمد حيث، بحث مقدم بمناسبة انعقاد الندوة الدولية لالغاء عقوبة الاعدام/ موقع الحل.
- ١٠- شبهات حول القصاص: د. محمد احمد. موقع نداء الربيع.
- ١١- حكم الانتحار في الشريعة الاسلامية. رسالة ماجستير: نوزاد صديق سليمان ١٩٩٧م. جامعة بغداد.
- ١٢- القصاص في الشريعة الاسلامية (عقوبة الاعدام) بين الاقرار والالغاء: ابراهيم كونتاد مارلي: ابحاث وقائع المؤتمر العام.
- ١٣- مقاصد الشريعة من عقوبة القتل-القصاص، مع مقارنة عقوبة الاعدام في القانون الوضعي: اعداد علي موانجي سعيد، جامعة نايف العربية.
- ١٤- حكم التنقية الحديثة في تنفيذ عقوبة القصاص: د. هشام عبد الملك. موقع الملتقى الفقهي
- ١٥- عقوبة الاعدام، عقوبة بين الشريعة والقانون. سعدواي خطاب: رسالة ماجستير، جامعة وهران.
- ١٦- فوات محل القصاص: |محمد بن عوض مشعان/ جامعة نائف/ السعودية، رسالة ماجستير.
- ١٧- سقوط القصاص في الشريعة: محمد عبدالفتاح يحيي، رسالة ماجستير مقدمة الي كلية الشريعة والقانون جامعة الاسلامية، غزة متاح في الانترنت
- ١٨- ملخص بحث الاعجاز التشريعي في القران: د. عبدالرحمن عبدالجبار هورساوي، -بحث مقدم لمؤتمر الدولي الثالث دار العلوم جامعة المينا مصر.
- ١٩- دحض الشبهات التي تثار حول العقوبات الشرعية: د. عبدالعزيز الفوزان. مجلة البيان العدد ١٩٣

- ٢٠- معالم السعة والرحمة في اثبات وتطبيق الحدود والقصاص في الشريعة: د. صالح بن علي بحث منشور في موقع الملتقى الفقهي.
- ٢١- القتل في ضوء القرآن الكريم : سلوي علي صلاح ابو ججوح. رسالة ماجستير قدمت الي جامعة الاسلامية غزة كلية اصول الدين . قسم التفسير .سنة ١٤٣٠ هـ - ٢٠٠٩ م
- ٢٢- عقوبة القصاص في ضوء الفقه الاسلامي .د. رشيد كهوي بحث منشور في مجلة الدالي العدد ٤ لسنة ٣٩

ملخص البحث

الحمد لله الذي أرسل القرآن الكريم لمعالجة وحل كافة المشاكل والقضايا للناس جميعا والصلاة والسلام علي رسولنا محمد وآله وأصحابه وأتباعه اجمعين

لا شك أن القوانين الوضعية في البلدان كافة لم تستطع ولن تستطيع حل قضية وظاهرة جريمة القتل العمد بصورة كاملة"، بل علي العكس من ذلك ازدادت هذه القضية وتطورت ،لأنهم تركوا البرامج والمناهج الموضوعية من قبل خالق الكون والانسان لمعالجة ووقاية هذه الجريمة ألا وهي عقوبة القصاص في القرآن الكريم.

إن الهدف من هذا البحث :هو أن نبرهن ونثبت للناس بصورة عامة، وللقانونيين بصورة خاصة، بأنه فقط عن طريق تطبيق وتنفيذ عقوبة القصاص ،يمكننا إنقاذ المجتمع والإنسانية من مخاوف ومخاطر القتل العمد وانهاء ظاهرة التار ضد القاتل في المجتمع، وبه يستطيع الناس العيش بأمن وسلام.

أن هذا البحث يسلط الضوء علي المحاور التالية:

١- تعريف الإعجاز التشريعي والقتل العمد ، وأنواعه ، وحكمه في القرآن الكريم.

٢- تعريف وحكم القصاص ، وشروطه ، وكيفية تطبيقه ، والعقبات التي تحول دون تطبيقه.

٣- مقارنة عقوبة القصاص بعقوبة الإعدام في القانون الوضعي.

٤- بيان وتوضيح الإعجاز التشريعي في الآية الكريمة ﴿ولكم في القصاص حياة يا أولي الألباب لعلكم تتقون﴾. (البقرة:١٧٩) " في ضوء الدراسات التي أجرتها العلماء القدامي والمعاصرين وفي ضوء تفاسير القرآن الكريم

٥- دحض وإجابة الإنتقادات الموجهة لعقوبة القصاص، وتحديد آثار تطبيقه وعدم تطبيقه"، من أجل الحفاظ علي أمن البلد والمجتمع.

نختم البحث بجملة من الاستنتاجات والاقتراحات.

في الختام نسأل الله أن يرشدنا ويعيننا لكي نستطيع بيان وتوضيح المعلومات الحديثة للإعجاز التشريعي في القرآن الكريم حول عقوبة القصاص في القتل العمد.

Abstract

Praise be to God who sent the Koran to address and solve all problems and issues...and prayers and peace be upon our master Muhammad and his family and his companions and followers...There is no doubt that the laws of the situation in all countries have not been able and will not be able to resolve the issue and the phenomenon of murder in full 'On the contrary, this issue has increased and developed because they left the programs and curricula developed by the Creator of the universe and man to avoid and resolve this issue, namely the penalty of retribution in the Koran. The purpose of this research is to demonstrate and prove to the public in general and to the jurists in particular that only by applying and implementing the penalty of retribution can we save society and humanity from the fears and dangers of having a murderer in society and with which people can live in peace and security. This research highlights the following axes:

1. Definition of legislative miracles and murder, types and ruling in the Koran.
2. Definition and rule of retribution and its conditions and how to apply it and obstacles to its application.
3. Comparing the penalty of retribution to the penalty of execution and the penalty of limited crimes, and the laws of status.
4. Statement and determination of the legislative miracle in the verse "in the light of studies conducted by ancient and modern scholars and in the light of interpretations.

5. Refute and respond to the criticisms directed at the penalty of retribution and determine the effects of its application and its non-application "in order to preserve the security of the country and society.

We conclude the research with a set of conclusions and suggestions. In conclusion, we ask God to guide and help us so that we can explain and clarify the modern information of the legislative miracles in the Holy Qur'an about the penalty of retribution in intentional murder.